

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

INDIVIDUELE VERTICALE PRIJSHANDHAVING BUITEN CONTRACT NA HET ARREST VAN HET HOF VAN CASSATIE VAN 9 NOVEMBER 1973 (MAKRO-ARREST)*

1. In zijn arrest van 9 november 1973 heeft het Hof van Cassatie, voor het eerst, gelegenheid gehad stelling te nemen m.b.t. het vraagstuk der rechtspositie van derden tegenover verticale prijsregelingen voor merkartikelen¹. Hieraan is voorzeker niet vreemd het in art. 54 van de Wet op de handelspraktijken van 14 juli 1971 opgenomen verruimde mededingingsbegrip. Immers, hierdoor staat voor een "verticaal" optreden van een producent tegen groothandelaar of detaillisten nu duidelijk de vordering tot staking open². In het geschil dat tot het arrest van 9 november 1973 heeft geleid, heeft de producent van deze mogelijkheid gebruik gemaakt om tegen een prijsbreker op te treden³.

* Gepubliceerd in het R.W. 1973-74, 1261.

¹ R.W., 1973-74, 1261 met noot van J. Stuyck. Voor een grondige rechtsvergelijkende studie van alle aspecten der verticale prijsbeheersingsproblematiek in het recht der oorspronkelijke E.E.G.-lidstaten alsmede in het E.E.G.-mededingingsrecht, zie R. Kruitthof, *De verticale prijsbinding van merkartikelen*, Brussel, 1972.

² Cf. Voorz. Kooph. Antwerpen, 9 november 1971, R.W., 1971-72, 870; Voorz. Kooph. Luik, 2 maart 1972, B.R.H., 1972, III, p. 488; Voorz. Kooph. Charleroi, 9 oktober 1972, B.R.H., III, p. 125.

³ Cf. bespreking van Voorz. Kooph. Antwerpen, 9 nov. 1971 bij H. Swennen en I. Verougstraete, *Kroniek van Rechtsleer en Rechtspraak betreffende het Belgisch Economisch Recht*, SEW, 1962, p. 363. De activiteiten van de zelfbedieningsgroothandelonderneming Makro hebben reeds heel wat kwaad bloed gezet bij de kleinhandelaren, de meer traditionele groothandel en de producenten van merkartikelen. Vooral haar systeem, aan kleinhandelaren en door hen begeleide personen, voor particulier gebruik, producten, vreemd aan de handel van die kleinhandelaren te verkopen, verwekt heel wat beroering. Cf. Voorz. Kooph. Brussel, 29 september 1972, R.W. 1972-73, 1151 met noot P. De Vroede; cf. ook H. Swennen en I. Verougstraete, *loco. cit.*, voetnoot 12.

1.1 De leer van het Hof van Cassatie m.b.t. de aan derden resterende vrijheid van handelen t.o.v. door hen gekende overeenkomsten ligt sinds jaren vervat enerzijds in het arrest van 24 november 1932⁴ waarin het Hof de voorwaarden heeft gepreciseerd waaraan moet zijn voldaan opdat er van derde-medeplichtigheid aan contractbreuk zou kunnen sprake zijn en anderzijds in de twee arresten van 17 juni 1960⁵ en 3 november 1961⁶. In laatstgenoemde arresten heeft het Hof geweigerd aan het loutere kennen van bestaande overeenkomsten een beperking van de vrijheid van handelen van derden vast te knopen: voor zover dit handelen niet valt onder de hypothese van derde-medeplichtigheid aan contractbreuk, kan het slechts door de aanwezigheid van enige andere gekarakteriseerde fout tot aansprakelijkheid aanleiding geven. In het door deze drie arresten gevormde tweeluik (in de arresten van 1960 en 1961 zijn casuspositie en beslissing identiek) die alle betrekking hebben – het zij onderstreept – op *mededingingsbeperkende overeenkomsten* (zoals bekend, betrof het oudere arrest een alleenkoopovereenkomst, de twee jongere arresten alleenverkoopovereenkomsten) heeft het Hof t.o.v. de neiging van de feitenrechtters, de draagwijdte van art. 1165 B.W. in het voordeel van dit soort overeenkomsten in te dijen, de maat gepreciseerd waarin contracten aan derden ten gestelbaar zijn.

1.2 Hoe hardnekkig genoemde neiging blijft voortleven wordt geïllustreerd door de zaak die aanleiding heeft gegeven tot het arrest van 9 november 1973,

⁴ Pas., 1933, I, 19 met de conclusie van de procureur-generaal Leclercq.

⁵ Pas., I, 1133.

⁶ Pas., 1962, I, 252.

waarin het Hof werd geconfronteerd met een nieuwe poging van de feitenrechter, via de norm der eerlijke handelsgebruiken, de draagwijdte van art. 1165 B.W. uit te hollen, ditmaal ten gunste van een *individuele verticale prijsregeling betreffende merkartikelen*. Het aan het toezicht van het Hof onderworpen arrest van 7 juni 1972 van het Hof van Beroep te Brussel⁷ bevestigde een beveldschrift van de Voorzitter van de Antwerpse Rechtbank van Koophandel van 9 november 1971⁸ waarin aan de groothandelonderneming Makro de staking werd bevolen van de verkoop, voor privé-gebruik aan kleinhandelaars of consumenten, in één van haar zelfbedieningsbedrijven van bedspreiën van het merk "Ourson" tegen een lagere dan door de producent opgelegde consumentenprijs. Makro had zich aanvankelijk rechtstreeks bij de producent bevoorrad. Ze had vanwege deze laatste een verkoopweigering opgelopen omdat zij zich niet aan de vastgestelde consumentenprijs had gehouden. Hoewel zij dus de prijsbinding kende, bevoorradde zij zich nadien bij een tussenpersoon en ging voort met het verkopen onder de vastgestelde prijs. Dit werd door het Hof van Beroep als een misbruik van de vrijheid van handel, strijdig met de eerlijke handelsgebruiken beschouwd omdat "(Makro) aldus extra-contractueel gehouden was (...) de vastgestelde verkoopprijzen te eerbiedigen".

1.3 Zoals het Hof van Cassatie opmerkt werd de prijsbreker geen medeplichtigheid aan enige door zijn leveranciers eventueel gepleegde contractbreuk verweten. Net zoals de feitenrechters destijds m.b.t. "miskende" exclusiviteitsovereenkomsten heeft het Hof van Beroep te Brussel in zijn arrest van 7 juni 1972 m.b.t. een verticale prijsregeling, de omstandigheden waarin de *outsider*, in casu Makro, zich had bevoorrad, als irrelevant beschouwd. De casuspositie in de arresten van 1960 en 1961 enerzijds en in het geannoteerde arrest anderzijds is in dit opzicht volkomen identiek: zij situeert zich buiten het terrein van de leer der derde-medeplichtigheid.

1.4 Het Hof werd daardoor in de gelegenheid gesteld zijn in de arresten van 1960 en 1961 i.v.m. exclusiviteitsovereenkomsten geformuleerde aansprakelijkheidscriteria, toepasselijk op het miskennen door derden van tussen anderen gesloten overeenkomsten, buiten de hypothese van derde-medeplichtigheid, te toetsen t.a.v. verticale prijshandhavingsovereenkomsten. Met deze criteria had het Hof de zienswijze van de feitenrechters van de hand gewezen, die aan de louter kennis door derden van het bestaan van een overeenkomst, een algemene onthoudingsplicht, hadden

willen vastknopen. Hierdoor, aldus het Hof, hadden zij, in weerwil van art. 1165 B.W., niet alleen beslist, dat een overeenkomst aan derden tegenstelbaar is, maar ook, dat zij "tot gevolg heeft de derden in alle omstandigheden te verbinden en in onderhavig geval hun vrijheid te beperken met om het even wie handel te drijven"⁹. De recente rechtspraak inzake miskenning van verticale prijsregelingen is in overeenstemming met deze leer: prijsbreken als dusdanig wordt thans vrij algemeen niet als onrechtmatig beschouwd¹⁰. Gezien de algemene draagwijdte van de in voornoemde arresten gebruikte formulering heeft de rechtsleer, van haar kant, daaruit de conclusie getrokken ook m. b.t. prijshandhavingsovereenkomsten en die leer daarop integraal toepasselijk geacht¹¹. De juistheid van deze zienswijze wordt door het arrest van 9 november 1972 bevestigd. Men vindt er de formulering uit de vroegere arresten en meer bepaald die van het arrest van 3 november 1961 zo goed als letterlijk in terug: *outsiders* handelen slechts onrechtmatig "indien zij derde-medeplichtigen zijn aan een contractuele fout begaan door degene bij wie zij de produkten kopen, of indien zij zich wegens hun gedraging, in de omstandigheden eigen aan de zaak, aan een fout voortspuitende onder meer uit een oneerlijkheid of een professionele tekortkoming schuldig maken"¹².

1.5 Het is in functie van het tweede lid van dit alternatief, dat het Hof nagaat of de feitenrechters uit de door hen in aanmerking genomen gegevens hebben kunnen afleiden dat de gedragingen van Makro strijdig waren met de eerlijke handelsgebruiken. Het heeft aldus zijn leer op dit stuk nader kunnen preciseren.

In de rechtsleer heeft men de in 1960 en 1961 voor het eerst gebruikte en nu hernomen formule opgevat als doelend op listige handelwijzen door de derde aangewend i.v.m. zijn bevoorradings¹³ (b.v. door bedrog of misleiding van de leverancier of door het uitwissen der controlenummers op de verpakking der produkten), of nog, op misleidende praktijken bij het te koop aanbieden der produkten¹⁴.

Niets van die aard werd in onderhavig geval aan Makro ten laste gelegd. Niettemin werd het feit dat Makro zich bevoorradde bij een tussenpersoon en

⁹ Cass., 17 juni 1960, *R.W.*, 1960-61, 171; 3 november 1961, *R.W.*, 1961-62, 1085.

¹⁰ Cf. Kh. Leuven, 13 juli 1971, *B.R.H.*, 1972, III, 86; voor een oudere beslissing in andere zin cf. Brussel, 13 mei 1958, *J.T.* 1959, p. 111 met noot L. Van Bunnan; cf. ook R. Kruithof, *op. cit.*, nr. 118.

¹¹ Cf. R. Joliet, *Opposabilité des accords verticaux aux tiers et droit européen de la concurrence, Le cas des prix imposés*, in *Renaissance du phénomène contractuel*, Faculté de Droit de Liège, 1971, p. 336 e.v.; R. Kruithof, *op. cit.*, nr. 101 en 124.

¹² Wij *curserveren*.

¹³ Cf. R. Kruithof, *op. cit.*, nr. 126; R. Joliet, *op. cit.*, nr. 354 die verwijst naar het begrip "Schleichbezug" in de Duitse rechtspraak.

¹⁴ Cf. R. Kruithof, *loc. cit.*

⁷ Niet gepubliceerd.

⁸ *R.W.* 1971-72, 870; cf. H. Swennen en I. Veroustraete, *Kroniek*, in *SEW* 1972, p. 363 en *SEW* 1973, p. 465; cf. ook noot L. De Caluwé onder Kooph. Leuven, 13 juli 1971, *B.R.H.*, 1972, III, 89.

verkocht onder de door de producent vastgestelde consumentenprijs door de Voorzitter der Rechtbank van Koophandel en nadien door het Hof van Beroep als strijdig met de eerlijke gebruiken in zaken van koop-handel beschouwd, niet op zichzelf, maar omdat zulks geschiedde nadat Makro voordien vanwege de producent een verkoopweigering had opgelopen om de direct door de producent geleverde artikelen beneden de haar bekende vastgestelde consumentenprijs te hebben verkocht.

Zoals de advocaat-generaal J. Velu in zijn conclusie voor het arrest opmerkt, heeft de feitenrechter geoordeeld een oneerlijkheid in hoofde van Makro te kunnen aannemen door op het verband te wijzen tussen enerzijds de gedragingen van Makro in het (contractuele) stadium van haar betrekkingen met de producent dat aan de verkoopweigering voorafging en haar gedragingen nadien. Daaruit leidde hij af dat Makro extra-contractueel gebonden bleef tot het naleven van de door de producent vastgestelde consumentenprijs.

1.6 In tegenstelling tot de advocaat-generaal heeft het Hof geoordeeld dat de feitenrechters uit die gegevens niet wettelijk hebben kunnen afleiden dat Makro zich had schuldig gemaakt aan daden strijdig met de eerlijke handelsgebruiken. Het Hof wijst erop dat het bestreden arrest "aanneemt dat derden op straffe van het zich schuldig maken aan oneerlijke handelsgebruiken, zich van verkoop onder de door hun producent vastgestelde prijzen moeten onthouden, wanneer zij weten dat de producent vastgestelde prijzen oplegt en deze weigert hen verder te bevoorraden omdat zij zich aan die prijzen niet houden". Deze beslissing van het Hof van Cassatie verdient goedkeuring. De door de feitenrechters gekozen motivering kwam er inderdaad op neer de norm der eerlijke handelsgebruiken te hanteren op een wijze die afbreuk deed aan de algemene draagwijdte der door het Hof geformuleerde aansprakelijkheidscriteria inzake miskenning door derden van tussen anderen gesloten overeenkomsten.

Immers, noch in het contractueel stadium van de betrekkingen tussen Makro en producent, noch nadien, werd enige delictuele of quasi-delictuele fout ten laste van eerstgenoemde vastgesteld, terwijl het zuiver subjectieve element, dat werd in acht genomen door de Voorzitter der Rechtbank van Koophandel (met wiens motivering het Hof van Beroep instemt), nl. dat de prijsbreker zich tot een groothandelaar had gewend "met het inzicht aan de prijsbinding te ontsnappen" al evenmin een foutief karakter kon verlenen aan Makro's gedragingen, vermits het er precies op gericht was haar in staat te stellen in correcte omstandigheden als prijsbreker op te treden.

In feite werd Makro's "slecht" contractueel gedrag (op zichzelf niet strijdig met de eerlijke handelsgebruiken)¹⁵ voldoende geacht om, door een soort "spill-

over" effect, op zichzelf volkomen rechtmatige handelingen, als foutief en strijdig met de eerlijke handelsgebruiken te bestempelen. Het Hof heeft deze ietwat subtiële benadering niet gevolgd en maakt aldus duidelijk dat de in 1960 en 1961 geformuleerde en nu opnieuw bevestigde aansprakelijkheidscriteria de vaststelling van een gekwalificeerde onrechtmatige gedraging vereisen. De in het arrest van 9 november 1973 gebruikte formulering is die van het arrest van 3 november 1961. De advocaat-generaal Velu wijst in zijn conclusie op het "minder beperkend" karakter van deze formulering t.o.v. de overeenkomstige formulering in het arrest van 17 juni 1960 ("...bedrog, oneerlijkheid of... professionele tekortkoming" wordt in het arrest van 3 november 1961 "... een fout, voortkomend, onder meer, uit een oneerlijkheid of een professionele tekortkoming"). Het Hof heeft de tweede, bredere formule verkozen. Daaruit mag men echter niet afleiden dat het Hof heeft afgezien van de vereiste van een gekwalificeerde fout¹⁶. Alles samen blijft er slechts weinig ruimte over voor het aannemen van een extra-contractuele aansprakelijkheid van de prijsbreker buiten de in de rechtsleer genoemde gevallen van sluiske handelingen bij de bevoorrading of misleidende of andere ongeoorloofde praktijken bij de verkoop.

1.7 Zoals men weet vereisen de door het Hof van Cassatie in zijn omstreden arrest van 24 november 1932 (waarvan de advocaat generaal F. Dumon afstand heeft genomen in zijn conclusie vóór de arresten van 17 juni 1960 en 3 november 1961) geformuleerde aansprakelijkheidscriteria op het stuk van derde-medeplichtigheid aan contractbreuk eveneens de aanwezigheid van een gekwalificeerde onrechtmatige handeling¹⁷. Met Waelbroeck¹⁸, Van Hecke¹⁹ en Van Gerven²⁰ zijn we van oordeel dat ook in dit opzicht de leer van het Hof goedkeuring verdient²¹. Wij menen dat de leer van het Hof in haar geheel volkomen gerechtvaardigd is en geen afwijking inhoudt van het beginsel *in lege Aquilia et culpa levissima venit*, wanneer het erom gaat de aansprakelijkheid te beoordelen van derden uit hoofde van handelingen waardoor zij in botsing komen met mededingingsbeperkende overeenkomsten tussen anderen. Men moet bij het beoordelen

¹⁶ Contra, M. Gotzen, *Vrijheid van Beroep en Bedrijf en Onrechtmatige Mededinging*, 1963, II, nrs. 818 e.v.

¹⁷ Cf. Kooph. Brussel, 30 juni 1972, *B.R.H.*, 1973, III, 44.

¹⁸ Cf. M. Waelbroeck, *Les conditions de la responsabilité du tiers complice de la violation d'une obligation contractuelle en droit belge et en droit comparé*, *R.C.J.B.*, 1962, p. 335 e.v.

¹⁹ Cf. G. Van Hecke, *Overzicht van Rechtspraak, 1961-64, Industriële Eigendom, Auteursrecht, Oneerlijke Mededinging*, *T.P.R.*, 1965, 428, nr. 31.

²⁰ Cf. W. Van Gerven, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, I, 1969, 392 e.v.

²¹ Anders, R. Kruihof, *op.cit.*, nrs. 90-102, met o.m. een volledig overzicht van doctrine en rechtspraak die de leer van het Hof op dit punt afwijzen.

¹⁵ Cass. 25 november 1943, *Pas.*, 1944, I, 70 en 72.

van het al dan niet foutieve karakter van de handelingen van derden inderdaad rekening houden met de bijzondere kenmerken van deze mededingingsbeperkende overeenkomsten²². Zij zijn immers van die aard dat zij op een min of meer duurzame manier de vrijheid van handel van de andere marktdeelnemers in het gedrang brengen. Hierin verschillen zij van de andere overeenkomsten, die niet het beperken der handelsvrijheid tot voorwerp hebben maar er gewoon de concrete uitoefening van zijn. De vrijheid tot contracteren wordt in deze overeenkomsten in veel grotere mate uitgeoefend ten koste van de vrijheid van handel. T.o.v. dergelijke marktregelende overeenkomsten lijkt het daarom aangewezen niet te geredelijk tot een abusief gebruik van deze vrijheid door derden te besluiten en te vermijden dat zij, hetzij via een restrictieve interpretatie van art. 1165 B.W., hetzij door een al te gemakkelijk beroep op de maatstaf der *levissima culpa* tot gevolg zouden hebben niet alleen de contractpartners maar ook derden te sterk in hun handels- en mededingingsvrijheid te beknotten. Deze benadering gaat ervan uit dat de beginselen van ons economisch grondlagenrecht²³ (en meer bepaald het gelijkheidsbeginsel) ook bij het bepalen van de op derden wegende zorgvuldigheidsplicht ten volle mede aan bod moeten komen, en niet alleen wanneer het erop aankomt het al dan niet geoorloofde karakter van bedoelde overeenkomsten te beoordelen²⁴. Het belang van deze bijzondere problematiek eigen aan mededingingsbeperkende overeenkomsten schijnen J. Limpens en J. Van Ryn in hun kritiek op het arrest van 1932 en op de opvattingen van de procureur-generaal P. Leclercq m.b.t. de toepasselijkheidscriteria van de leer der derde-medeplichtigheid toch wel te hebben onderschat²⁵. Dit valt op wanneer men hun economische beschouwingen ("l'épouvantail du monopole") vergelijkt met de uitspraak van het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen in zijn bekend arrest van 12 december 1967 in de zaak 23-67 (N.V. Brasserie de Haecht tegen O. Wilquin en M. Janssen)²⁶ waarin men precies m.b.t. het soort overeenkomsten dat aan het arrest van 1932 ten grondslag lag (brouwerijcontract met exclusieve afnameverplichting tussen een Belgische brouwerij en een Belgische caféhouder) een benadering terugvindt die herinnert aan die van de pro-

curateur-generaal Leclercq²⁷. In dat arrest wordt immers gesteld dat het bestaan van meer dergelijke overeenkomsten ertoe kan bijdragen deze onder de toepassing van het communautaire kartelverbod van art. 85 E.E.G.-verdrag te brengen.

2. Merkwaardig mag wel de geringe belangstelling worden genoemd door de feitenrechters aan de dag gelegd voor de mogelijke implicaties van het feit dat de prijsbreker in de mogelijkheid was zich in correcte omstandigheden te bevoorraden. Contractueel gebonden afnemers kunnen niet gehouden worden tot het naleven der vastgestelde prijzen indien de prijshandhaver niet al zijn afnemers tot prijshandhaving verplicht en ervoor waakt dat de verplichting daadwerkelijk wordt nageleefd. Derden die ingevolge het bestaan van eventuele "lekken" in het systeem zich kunnen bevoorraden kan evenmin enige onrechtmatigheid worden ten laste gelegd. Ingevolge de ontwikkeling van het communautair mededingingsrecht is de kans op het bestaan van dergelijke lekken m.b.t. merkartikelen die naar andere lidstaten worden uitgevoerd zeer reëel. In de veronderstelling dat aan het contractuele prijshandhavingssysteem op de nationale markt consequent de hand wordt gehouden door de producent blijft er het feit dat het communautaire kartelrecht, in beginsel, de mogelijkheid uitsluit (met name door re-exportverbod- of door re-exportprijnsbindingsclausules) een dergelijk prijshandhavingssysteem af te schermten tegen wederinvoer van het naar andere lidstaten geëxporteerde merkartikel en tegen daardoor eventueel mogelijke prijsonderbieding²⁸.

De feitenrechters hebben het uitwijken van Makro op tussenpersonen genoteerd zonder zich daaromtrent vragen te stellen. (Het Hof van Beroep noemt de beschouwingen van Makro betreffende "de onbekend gebleven leverancier" ter zake niet dienend). Ook in de door hen gekozen benadering (nl. het beoordelen van het "globale" gedrag van de prijsbreker eerst als contractpartner en nadien als derde) leek dit aspect nochtans relevant.

3. Het Hof heeft t.o.v. het probleem van de positie van derden m.b.t. contractuele verticale prijshandhavingssystemen, zonder voorbehoud, de in de zestiger jaren m.b.t. exclusiviteitsovereenkomsten geformuleerde beginselen daarop toepasselijk verklaard. Niets in het arrest laat toe, buiten deze zich in het spanningsveld tussen de artikelen 1382 en 1165 B.W. opgebouwde doctrine, nog de mogelijkheid voor een andere grondslag te ontwaren tot extra-contractuele prijshandhaving. Een dergelijke mogelijkheid was nog uitdrukke-

²² Cf. M. Gevers, noot *R.C.J.B.*, 1950, p. 294-95; M. Waelbroeck, *op. cit.*, *R.C.J.B.*, 1962, p. 348; W. Van Gerven, *op. cit.*, p. 392 e.v.

²³ Cf. W. Van Gerven, *Schets van een Belgisch Grondlagenrecht*, *SEW*, 1971, p. 404 e.v.

²⁴ Cf. i.v.m. collectieve prijshandhaving en verkoopweigerings *Cass.* 2 juni 1960, *R.C.J.B.*, 1961, p. 206 en de noot J. Dassel, *Organisation de la concurrence et intérêt général*, *ibidem* p. 216 e.v.

²⁵ Cf. J. Limpens en J. Van Ryn, *La responsabilité du tiers complice de la violation d'un contrat*, *R.C.J.B.*, 1951, p. 85 e.v.

²⁶ Cf. *Jur. H.J.*, XIII, p. 91 e.v.

²⁷ In dezelfde zin, W. Van Gerven, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht*, I, 1969, p. 396.

²⁸ Cf. hierover R. Kruithof, *op. cit.*, nr. 698 e.v.; R. Joliet, *op. cit.*, p. 363 e.v.

lijk gesuggereerd door de advocaat-generaal F. Dumon in zijn conclusies vóór de arresten van 1960 en 1961²⁹ waarin hij de door J. Limpens ontwikkelde leer verdedigde die in de merkenrechtelijke prerogatieven van de merkhouder (geconcretiseerd in zijn revindicatierecht) de wettelijke grondslag ziet van de prijshandhaving buiten contract voor merkartikelen³⁰. Op deze leer is voor de feitenrechters geen beroep gedaan en het Hof van Cassatie heeft er zich dus evenmin over dienen uit te spreken. Dit kan weliswaar worden verklaard door het feit dat het in de onderhavige zaak ging om een vordering tot staking waarmede dergelijke prerogatieven niet kunnen worden geldend gemaakt (art. 56, Wet op de handelspraktijken)³¹. Het lijkt echter weinig waarschijnlijk dat daarop in de toekomst nog een beroep zal worden gedaan. Inderdaad, sinds de advocaat-generaal F. Dumon zijn conclusies

²⁹ Conclusies vóór arrest van 17 juni 1960, *R.W.*, 1960-61, k. 316 e.v.; conclusies vóór arrest 3 nov. 1961, *J.T.*, 1961, 737.

³⁰ Cf. J. Limpens, *Prijshandhaving buiten contract bij verkoop van merkartikelen*, Brussel, 1943.

³¹ Cf. Voorz. Kooph. Brussel, 10 juli 1972, *B.R.H.*, III, p. 582.

schreef, is op 1 januari 1971 de Eenvormige Benelux-wet op de warenmerken in werking getreden die "de juridische grondslag (ontneemt) aan de theorieën die het recht op eerbiediging van een verticale prijsregeling rechtstreeks of onrechtstreeks steunen op het recht op het merk"³². Immers art. 13 A, laatste lid, der Benelux-merkenwet bepaalt dat "het uitsluitend recht op het merk (...) niet het recht (omvat) zich te verzetten tegen het gebruik van het merk voor waren, die de merkhouder of zijn licentiehouder onder het bedoelde merk in het verkeer heeft gebracht, mits de toestand van de waren niet is gewijzigd". Het is dan ook duidelijk dat de merkhouder in het verkeer niet kan optreden op grond van zijn merkenrechtelijke prerogatieven tot handhaving van de prijzen van zijn produkten en dat hij is aangewezen op het gemene recht en het recht inzake oneerlijke mededinging, zoals neergelegd in de door het Hof in de zestiger jaren geformuleerde en nu opnieuw bevestigde beginselen.

Prof. Dr. P. EECKMAN
Universiteit Antwerpen (U.I.A.)

³² Cf. R. Kruithof, *op. cit.*, nr. 182.

HET FISCAAL REGIME VAN UITKERINGEN TOT ONDERHOUD

De inkomsten uit uitkeringen tot onderhoud maken deel uit van de categorie der diverse inkomsten. De kern van het fiscaal regime van uitkeringen tot onderhoud is te vinden in de artikelen 67, 3°, en 71, § 1, 3°, van het Wetboek der Inkomstenbelastingen.

Art. 67, 3° : "Diverse inkomsten als bedoeld bij art. 6, 4°, zijn o.m. : de uitkeringen tot onderhoud die aan de belastingplichtige regelmatig zijn betaald of toegekend door personen die hem onderhoud verschuldigd zijn overeenkomstig de in het Burgerlijk Wetboek bepaalde verplichtingen en van wier gezin hij geen deel uitmaakt."

Art. 71, § 1, 3° : "Van de gezamenlijke netto-inkomsten van de verschillende in art. 6 bedoelde categorieën worden afgetrokken : (...) de uitkeringen tot onderhoud die de belastingplichtige regelmatig heeft gestort aan personen aan wie hij onderhoud verschuldigd is overeenkomstig de in het Burgerlijk Wetboek bepaalde verplichtingen en die geen deel uitmaken van zijn gezin."

De correlatie tussen beide wetsbepalingen is evident¹. Hieruit kan afgeleid worden dat de toepassingsvoorwaarden voor beide bepalingen identiek zullen zijn.

De in art. 67, 3°, W.I.B. geïmplementeerde inkomsten maken nooit het voorwerp uit van een afzonderlijke aanslag. Art. 93, § 1, W.I.B. is derhalve niet van toepassing². De inkomsten die het gevolg zijn van uitkeringen tot onderhoud, zullen eventueel gecumuleerd worden met de andere inkomsten van de belastingplichtige. Ze worden aan de belasting onderworpen voor het werkelijk betaald of toegekend bedrag (art. 69 W.I.B.)

Opdat een uitkering tot onderhoud onder de toepassing van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. zou vallen, vereisen de administratieve onderrichtingen dat aan vier voorwaarden voldaan wordt :

1) De uitkeringen moeten gestort worden aan personen aan wie onderhoud verschuldigd is overeenkomstig de in het Burgerlijk Wetboek bepaalde verplichtingen.

2) De alimentatie-gerechtigde mag geen deel uitmaken van het gezin van de persoon die de uitkering betaalt.

3) De uitkering moet regelmatig of periodiek gestort worden.

4) De betaling van de alimentatie moet gerechtvaardigd zijn.

¹ *Commentaar Wetboek der Inkomstenbelastingen*, nr. 67/13.

² J. WILMART, "Régime fiscal des pensions alimentaires payées en cas de divorce par consentement mutuel", *J.P. Dr. Fisc.*, 1969, 97.

Zonder belang is de wijze van uitkering, in geld of in natura. Een recent arrest van het Hof van Beroep te Brussel⁴ beslist dat als een belastingplichtige een appartement ter beschikking stelt van zijn behoeftige moeder, dit een aftrekbare alimentatierente uitmaakt. Inderdaad, de betaling is de uitvoering van een verbintenis, welk voorwerp deze ook moge hebben⁵.

Om deze "uitkering tot onderhoud" te begroten heeft het hof het bruto kadastraal inkomen van het onroerend goed als maatstaf genomen. Men kan zich afvragen of met dit criterium een juiste begroting bekomen wordt. In een noot onder het arrest meent M. BALTUS dat men beter de huurwaarde van het onroerend goed in aanmerking had genomen. Deze huurwaarde geeft inderdaad een juist beeld enerzijds van het door de betrokkene genoten voordeel, anderzijds van de verarming van de schuldenaar.

Over de eerste voorwaarde

De personen tussen wie een verplichting tot onderhoud bestaat zijn :

- de echtgenoten (artt. 212 en 205, §§ 2 tot 5, B.W.)
- de wettige bloedverwanten in de opgaande en de nederdalende lijn (art. 205, §§ 1 en 2 B.W.)
- de natuurlijke maar wettelijk erkende kinderen en hun ouders (art. 337 B.W.)
- de adoptant en de geadopteerde (art. 364)
- sommige aanverwanten, te weten de schoonzoons en schoondochters en de schoonouders (art. 206 B.W.).

Op enkele uitzonderingen na zijn de verplichtingen van deze personen wederkerig.

A. DE VERPLICHTING TUSSEN ECHTGENOTEN

1. De echtgenoten leven samen

Uit de toepassingsfeer van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. zijn uitgesloten de sommen die een der echtgenoten, zelfs in de vorm van een uitkering tot onderhoud, aanwendt om in het onderhoud van de andere echtgenoot te voorzien, wanneer deze laatste deel uitmaakt van hetzelfde gezin. Leven de echtgenoten samen, dan worden de belastbare inkomsten samengevoegd, ongeacht het huwelijksvermogensstelsel, en de aanslag wordt op naam van het gezinshoofd gevestigd (art. 73 W.I.B.). In deze hypothese is de echtgenote een persoon ten laste. Aan de belastingplichtige wordt ingevolge art. 81, § 1, W.I.B. voor de personen ten laste een zekere vermindering van belasting toegekend.

2. De echtgenoten leven feitelijk gescheiden

Ook in dit geval geldt principieel de samenvoeging van de belastbare inkomsten der echtgenoten. Het momenteel door het bestuur der directe belastingen gehul-

digde standpunt is volledig in strijd zowel met de wet als met de rechtspraak. Men aanvaardt dat man en vrouw bij een behoorlijk vastgestelde feitelijke scheiding afzonderlijk belast dienen te worden. Het bestuur spreekt van een behoorlijk vastgestelde scheiding⁶ :

1) Wanneer de betrokkenen, zonder een eis tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed te hebben ingeleid, feitelijk gescheiden leven en hun goederen afzonderlijk beheren, sinds ten minste één jaar. De feitelijke scheiding wordt geacht te bestaan wanneer de echtgenote werkelijk en bestendig een andere woonplaats heeft dan haar echtgenoot : deze toestand dient te worden gecontroleerd door middel van de inschrijvingen op de bevolkingsregisters of gestaafd door een van de gemeenteoverheid uitgaand attest.

2) Wanneer een van de echtgenoten, die op 1 januari van het aanslagjaar feitelijk gescheiden leven, bij de rechtbank een eis tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed heeft ingediend. Het indienen van de eis moet door een attest van de bevoegde rechter of door elk ander bewijsstuk worden aangetoond.

3) Wanneer de echtgenoten op 1 januari van het aanslagjaar gescheiden leven ten gevolge van de onbekwaamverklaring van een hunner, die in een krankzinnigengesticht verblijft of aan de zorgen van daartoe aangestelde verplegers is toevertrouwd. Deze feitelijke scheiding moet worden aangetoond door een attest van opnemings in een verplegingsinrichting, afgeleverd door de directeur van de inrichting of zijn afgevaardigde, of door elk ander bewijsstuk.

Volgens deze zienswijze kan een eventuele onderhoudsuitkering, op grond van art. 212 B.W. van de ene echtgenoot aan de andere, in het toepassingsveld van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. vallen.

In een sterk gemotiveerd advies vóór het arrest van 31 maart 1968 van het Hof van Beroep te Brussel⁷ merkt het openbaar ministerie op, dat de zienswijze van het bestuur der directe belastingen volledig tegen het principe van de samenvoeging van de inkomsten der echtgenoten indruist. Door voormeld arrest op 17 februari 1970 te bevestigen heeft het Hof van Cassatie deze onwettelijke interpretatie nog beklemtoond⁸.

Deze rechtspraak betekent in feite dat de bepalingen van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. dode letter blijven⁹. Een voorbeeld zal dit verduidelijken. Een man betaalt jaarlijks 50.000 fr. onderhoudsgeld aan zijn echtgenote die geen deel meer uitmaakt van zijn huisgezin. Dit bedrag mag hij van zijn gezamenlijke netto-inkomsten aftrekken. Anderzijds zal het voor de

⁶ Bull. Dir. Bel., 1972, 1095.

⁷ Hof Brussel, 31 maart 1969, J.P. Dr. Fisc., 1970, 338.

⁸ Cass., 17 februari 1970, J.P. Dr. Fisc., 1970, 316 ; Pas., 1970, I, 540.

⁹ MARC DE SUTTER, "Beschouwingen bij enkele recente arresten i.v.m. het begrip 'uitkeringen tot onderhoud' (artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, van het Wetboek der inkomstenbelastingen)", T. Not., 1973, 85 ; PAUL TROISFONTAINES, "Le régime fiscal des rentes alimentaires versées en cas de divorce, de séparation de corps et de fait", J.T., 1973, 579.

³ Commentaar Wetboek der Inkomstenbelastingen, nr. 71/13.

⁴ Hof Brussel, 3 maart 1971, J.P. Dr. Fisc., 1971, 98.

⁵ H. DE PAGE, III, nr. 395.

vrouw een divers inkomen betekenen. Past men nu de regel van de samenvoeging der inkomsten van man en vrouw toe, dan impliceert zulks dat het bedrag van 50.000 fr. met de eventuele andere inkomsten van de man zal gecumuleerd worden. Het is duidelijk dat dan art. 71, § 1, 3°, W.I.B. elke betekenis verliest.

Deze vaststelling geldt niet alleen in geval van vrijwillige feitelijke scheiding, maar ook wanneer de plicht tot samenwonen door de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg in het kader van zijn bevoegdheid ingevolge art. 221 B.W.¹⁰ of tijdens de procedure tot echtscheiding of tot scheiding van tafel en bed opgeschort wordt¹¹. In deze gevallen blijft immers het huwelijk bestaan en is er derhalve geen mogelijkheid om van de regel der cumulatie af te wijken.

De onbillijke gevolgen van deze rechtspraak zijn onbetwistbaar: de schuldenaar van de uitkering kan het bedrag ervan niet van zijn netto-inkomsten aftrekken en daarenboven krijgt hij geen vermindering voor een persoon ten laste daar de andere echtgenoot geen deel meer uitmaakt van zijn huisgezin¹².

Art. 218 B.W. en de feitelijke scheiding

Ook hier zijn de standpunten van administratie en rechtspraak uiteenlopend. Wanneer een der echtgenoten op grond van art. 218 B.W. gemachtigd wordt om een deel van de inkomsten van de andere echtgenoot te ontvangen, is dit naar de mening van het bestuur een onderhoudsverplichting in de zin van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B.

Een recent arrest van het Hof van Beroep te Gent¹³ heeft evenwel beslist, dat de bijdrage in de lasten van de huishouding geen uitkering tot onderhoud is zoals bedoeld in die artikelen. Zij is derhalve niet belastbaar in hoofde van de echtgenoot die ze ontvangt, en niet aftrekbaar van de belastbare inkomsten van de echtgenoot tegen wie de machtiging uitgesproken is.

De beslissing van het hof steunt op de volgende overwegingen:

- in tegenstelling tot art. 212 B.W. dat een behoefte onderstelt, bestaat de verplichting bij te dragen in de lasten van de huishouding welke ook de vermogens-toestand van de echtgenoten zij;
- deze verplichting doet geen schuldvordering ontstaan, doch alleen het recht om ingevolge art. 218 B.W. door de rechter gemachtigd te worden om sommen te ontvangen die verschuldigd zijn door de echtgenoot die zijn verplichting niet nakomt.

Veelal is de bijdrage in de lasten van de huishouding bestemd om aan de verplichting die de ouders door art. 203 B.W. opgelegd wordt, te voldoen. Inge-

volge het bovenvermeld cassatiearrest van 17 februari 1970 worden de uit hoofde van art. 203 B.W. betaalde sommen niet als alimentatierenten beschouwd (zie verder).

Het Hof komt tot het besluit dat de bijdrage in de lasten van de huishouding, ongeacht of de vrouw ze rechtstreeks van de man dan wel krachtens een machtiging op grond van art. 218 B.W. ontvangt, geen uitkering tot onderhoud wordt door de feitelijke scheiding van de echtgenoten.

3. Het geding tot echtscheiding

Wat hierna gezegd wordt, geldt ook voor het geding tot scheiding van tafel en bed.

a. *Op grond van bepaalde feiten.* Het geding maakt nog geen einde aan het huwelijk, en de plicht tot hulp (art. 212 B.W.) blijft bijgevolg bestaan. Daarom kan de rechtbank aan een der echtgenoten een voorlopige uitkering tot onderhoud ten laste van de andere echtgenoot toestaan (art. 1280 Ger.W.). In het kader van de voorlopige maatregelen kan de plicht tot samenwonen worden opgeschort. Zo wordt aan de toepassingsvoorwaarden van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. voldaan. Het fiscaal regime van uitkeringen tot onderhoud dient evenwel met de regel van de samenvoeging der inkomsten gecombineerd te worden¹⁴!

b. *Door onderlinge toestemming.* Ingevolge art. 1288 Ger.W. zoals het gewijzigd is door de Wet van 1 juli 1972¹⁵, zijn de echtgenoten ertoe gehouden hun overeenkomst o.m. omtrent de volgende punten bij geschrift vast te leggen:

- de verblijfplaats van elk van beide echtgenoten gedurende de proeftijd (de echtgenoten zijn immers ontheven van de plicht tot samenwonen);
- het bedrag van de eventuele uitkering te betalen door de ene echtgenoot aan de andere, gedurende de proeftijd en na de echtscheiding.

De onderhoudsverplichting tussen de echtgenoten tijdens het geding tot echtscheiding door onderlinge toestemming is op het eerste gezicht louter conventioneel¹⁶.

De uitdrukking "eventuele uitkering" (art. 1288 Ger.W.) laat vermoeden dat het hier niet om een wettelijke verplichting gaat. Men moet opmerken dat de uitkering normaliter slechts zal geschieden om reden van de "betrekkelijk" behoeftige toestand van de andere echtgenoot. Derhalve dient aanvaard te worden dat, zolang de echtscheiding door onderlinge toestemming niet is toegestaan, de onderhoudsverplichting tussen echtgenoten zoals deze voortvloeit uit art. 212 B.W. blijft bestaan¹⁷. De overeenkomst tussen de echtgenoten be-

¹⁰ Hof Luik, 2 maart 1973, *Rev. Fisc.*, 1973, 251.

¹¹ Hof Luik, 2 maart 1973, *Rev. Fisc.*, 1973, 254.

¹² PAUL DESFONTAINES, *a.w.*, *J.T.*, 1973, 580.

¹³ Hof Gent, 23 april 1971, *T. Not.*, 1973, 90; in die zin Hof Gent, 29 december 1972, *J.P. Dr. Fisc.*, 1973, 88, en Hof Luik, 2 april 1971, *J.P. Dr. Fisc.*, 1973, 123.

¹⁴ Hof Luik, 2 maart 1973, *Rev. Fisc.*, 1973, 254.

¹⁵ *Staatsblad* 18 juli 1972.

¹⁶ J. WILMART, *a.w.*, *J.P. Dr. Fisc.*, 1969, 99.

¹⁷ Hof Gent, 25 februari 1970, *Rev. Gén. de Fisc.*, 1970, 251; *Fiscale Documentatie Vandewinckele, Personen- en Vennootschapsbelasting*, IV, nr. 4030/37.

treffende de uitkering tot onderhoud dient derhalve beschouwd te worden als de bekrachtiging van een door het Burgerlijk Wetboek opgelegde verplichting. Als de echtgenoten ieder een afzonderlijke verblijfplaats hebben, maken ze niet langer deel uit van hetzelfde huisgezin. De echtgenoot die de last van de onderhouds-uitkering draagt, kan dan het bedrag van zijn gezamenlijke netto-inkomsten aftrekken (art. 71, § 1, 3°). Voor de andere echtgenoot is het een divers inkomen, belastbaar ingevolge art. 67, 3°. De regel van de samenvoeging der inkomsten mag ook hier niet uit het oog worden verloren!

4. De echtscheiding en de scheiding van tafel en bed

a. *Echtscheiding op grond van bepaalde feiten.* Door de echtscheiding wordt de huwelijksband verbroken en wordt de verplichting tot hulp tussen de echtgenoten opgeheven. Art. 301 B.W. heeft nochtans ten voordele van de onschuldige echtgenoot die behoeftig is, een bijzondere uitkering tot onderhoud ingesteld. In een arrest van 22 juni 1967¹⁸ heeft het Hof van Cassatie het gemengd karakter (deels alimentair, deels in demnitairst) van de uit art. 301 B.W. voortvloeiende verplichting aangetoond. Niettemin dient aangenomen te worden dat het fiscaal regime van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. integraal van toepassing is.

De echtscheiding maakt niet alleen een einde aan het huwelijk, maar ook aan het regime van de samenvoeging van de inkomsten der echtgenoten. De vrouw zal voor de inkomsten van de op de echtscheiding volgende periode aan een afzonderlijke aanslag onderworpen zijn (art. 75 W.I.B.).

b. *Echtscheiding door onderlinge toestemming.* Ingevolge art. 1288 Ger.W. zijn de echtgenoten ertoe gehouden het bedrag vast te leggen van de eventuele uitkering te betalen door de ene echtgenoot aan de andere na de echtscheiding. Hier kan echter niet vooropgesteld worden, dat deze overeenkomst de bekrachtiging van een door het Burgerlijk Wetboek opgelegde verplichting is, want een equivalent van art. 301 B.W. is hier niet aanwezig en het Burgerlijk Wetboek bevat geen enkele bepaling die de door onderlinge toestemming gescheiden echtgenoten een onderhoudsverplichting oplegt. De na de ontbinding van het huwelijk betaalde uitkering dient als de eenvoudige uitvoering van een contractuele verbintenis te worden beschouwd¹⁹. Ze berust enkel op de wil van de partijen, buiten elke wettelijke regeling om²⁰. Het is derhalve niet mogelijk ter zake toepassing te maken van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. De door een echtgenoot aan de andere voor de periode na de echtscheiding toegekende uitkering is geen aftrekbare last voor degene die ze be-

taalt en geen belastbaar inkomen voor degene die ze trekt²¹!

Opgemerkt moet worden dat art. 26, 1°, W.I.B. evenmin toepassing vindt. Volgens dit artikel omvatten de bij art. 20, 2°, W.I.B. bedoelde inkomsten de renten en pensioenen van alle aard, ongeacht de omstandigheden die er de toekenning van regelen, met uitsluiting van de bij art. 67, 3°, bedoelde alimentatierenten. Daaruit zou men blijkbaar kunnen afleiden dat dit artikel alle onderhoudsgelden belastbaar stelt, behalve die welke afzonderlijk behandeld worden met name in art. 67, 3°, W.I.B. Dit zou een vergissing zijn²².

Volgens het bestuur der directe belastingen²³ wordt art. 20, 2°, 1, W.I.B. door art. 26, 1°, aangevuld of gepreciseerd. Bijgevolg moet men art. 26, 1°, plaatsen in het kader van art. 20, 2°, 1, zonder de limieten ervan te overschrijden.

Het komt erop neer dat de inkomsten die men in aanmerking neemt de vrucht dienen te zijn van een beroepsactiviteit. De onderhoudsgelden waarvan hier sprake vallen evenwel niet onder de toepassing van art. 26, 1°, W.I.B. daar ze geen enkele "bedrijfsop-sprong" hebben.

Het is duidelijk dat de tussenkomst van de wetgever ten zeerste gewent is: de thans voor de echtscheiding door onderlinge toestemming bestaande regeling leidt tot een grote onrechtvaardigheid. Een fiscale discriminatie tussen de echtscheiding door onderlinge toestemming en de echtscheiding op grond van bepaalde feiten is inderdaad onaanvaardbaar. Enkele parlementsleden hebben wetsvoorstellen ingediend om aan deze onbillijke toestand een einde te maken²⁴.

c. *Scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten.* Na de uitspraak blijft de plicht tot hulp alleen bestaan ten voordele van de echtgenoot die de scheiding heeft verkregen (art. 308 B.W.). Deze plicht dient te worden beschouwd als zijnde de eenzijdige voortzetting van de in art. 212 B.W. vervatte plicht. Aangezien de scheiding automatisch de plicht tot samenwonen opheft, zijn de toepassingsvoorwaarden van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. optimaal vervuld. Art. 75 W.I.B. is eveneens van toepassing.

d. *Scheiding van tafel en bed door onderlinge toestemming.* Algemeen wordt aangenomen dat de plicht tot hulp geschorst wordt²⁵. De echtgenoten kunnen evenwel bij schriftelijke overeenkomst de bijdrage bepalen die de ene echtgenoot aan de andere zal betalen.

²¹ Hof Gent, 25 februari 1970, *Rev. Gén. de Fisc.*, 1970, 251; Hof Brussel, 6 april 1960, *Rev. Fisc.*, 1961, 81; Hof Brussel, 27 december 1960, *Rev. Fisc.*, 1961, 559; E. LEFÈVRE, "De belasting van de uitkeringen tot onderhoud", *Alg. Fisc. Tijds.*, 1971, 259.

²² J. WILMART, a.w., *J.P. Dr. Fisc.*, 1969, 100.

²³ *Commentaar Wetboek der Inkomstenbelastingen*, nr. 26/7.

²⁴ *Parl. Besch., Kamer*, 1968-69, nr. 256-1; *Senaat*, 1970-71, nr. 300; *Kamer*, 1971-72, nr. 92-1.

²⁵ F. RIGAUX, *Les personnes*, I, *Les relations familiales*, Brussel, Larcier 1971, 2173 en 2350.

¹⁸ Cass., 22 juni 1967, *R.C.J.B.*, 1969, 126, met noot van E. VIEUXJEAN; *R.W.*, 1967-68, 243.

¹⁹ J. WILMART, a.w., *J.P. Dr. Fisc.*, 1969, 99.

²⁰ Antwoord op parl. vraag nr. 88 van 27 april 1972, *Bulletin Vragen en Antwoorden*, nr. 15 van 23 mei 1972, *Kamer*, 1971-72, 924.

Daar de plicht tot hulp geschorst is, kan die overeenkomst bezwaarlijk als de bekrachtiging van de door art. 212 B.W. opgelegde plicht beschouwd worden. Er dient derhalve toepassing gemaakt te worden van het bij echtscheiding door onderlinge toestemming geldend fiscaal regime.

B. DE ONDERHOUDSP LICHT VAN OUDERS TEGENOVER HUN MINDERJARIGE KINDEREN

1. De kinderen maken deel uit van het gezin

Het Burgerlijk Wetboek verplicht de ouders hun kinderen onderhoud te verschaffen. De fiscale wetgever staat het gezinshoofd toe de minderjarige kinderen als personen ten laste te beschouwen, evenwel onder de volgende voorwaarden :

- de kinderen dienen werkelijk en op bestendige wijze met de belastingplichtige op 1 januari van het aanslagjaar samen te wonen²⁶ ;
- de kinderen mogen gedurende het aan het aanslagjaar voorafgaande jaar geen bestaansmiddelen hoger dan 25.000 fr. hebben genoten²⁷ ;
- de kinderen mogen geen bezoldigingen hebben genoten die voor de belastingplichtige bedrijfslasten zijn²⁸ ;
- om vermindering wegens gezinslasten te bekomen dient de belastingplichtige de nodige inlichtingen in zijn jaarlijkse aangifte te verstrekken²⁹.

In deze hypothese is het onderhoud dat de kinderen zelf genieten en dat hun door hun ouders verstrekt wordt, in hoofde van de kinderen geen belastbaar inkomen.

2. Feitelijke scheiding

Het bestuur der directe belastingen heeft steeds geoordeeld dat de uitkeringen tot onderhoud welke door een belastingplichtige worden gestort voor zijn minderjarige kinderen die geen deel uitmaken van zijn gezin, van zijn totaal belastbaar netto-inkomen mogen afgetrokken worden op grond van art. 71, § 1, 3°, W.I.B. en als diverse inkomsten in hoofde van de onderhoudsgerechtigden belastbaar zijn (art. 67, 3°, W.I.B.)³⁰.

Het is logisch dat de minderjarige in die optiek niet langer als persoon ten laste kan worden beschouwd.

In het reeds geciteerde arrest van 17 februari 1970³¹ heeft het Hof van Cassatie evenwel beslist dat de sommen gestort voor het onderhoud van hun minderjarige kinderen door de vader en moeder die feitelijk geschei-

den leven, geen uitkeringen tot onderhoud zijn in de zin van de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. Volgens dit arrest wordt de door art. 203 B.W. aan de vader en moeder opgelegde verplichting om aan hun kinderen onderhoud en opvoeding te verschaffen niet als een onderhoudsverplichting beschouwd.

M. Baltus merkt in een noot onder dat arrest³² op, dat in beginsel wel moet aanvaard worden dat er een essentieel onderscheid bestaat tussen de onderhoudsplicht van art. 205 B.W. en die van art. 203 B.W. Het valt echter geenszins te betwijfelen dat de toepassings-sferen van de artt. 203 en 205 B.W. elkaar in bepaalde gevallen dekken. Het Hof van Cassatie erkende in een arrest van 29 maart 1957 dat de verplichtingen ex de artikelen 203 en 205 B.W. "gemene kentekens" hebben³³, en in 1871 besliste het reeds : "Les frais de l'éducation des enfants sont une charge alimentaire"³⁴.

Wanneer men vaststelt dat de in art. 203 B.W. opgelegde verplichting onder de vorm van een onderhoudsgeld kan gekweten worden, is het logisch de artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. toepasselijk te verklaren. Het tegendeel zou erop neerkomen dat men enerzijds die artikelen niet toepasselijk verklaart en anderzijds het gezinshoofd zijn recht op een vermindering van de belasting ontnemt, want het minderjarig kind maakt geen deel meer uit van zijn huisgezin. Het valt te betwijfelen dat dit de bedoeling van de fiscale wetgever geweest is. Het cassatiearrest van 17 februari 1970 schijnt anderzijds een algemene draagwijdte te hebben. Het door het arrest geponeerde principe zou derhalve ook van toepassing zijn bij scheiding van tafel en bed en zelfs in geval van echtscheiding³⁵ !

3. Het geding tot echtscheiding

Wat hierna gezegd wordt, geldt ook voor het geding tot scheiding van tafel en bed.

a. *Op grond van bepaalde feiten.* In de optiek van de thans geldende rechtspraak dient men te aanvaarden, dat de echtgenoot die ingevolge een beslissing van de voorzitter van de rechtbank (art. 1280 Ger.W.) een onderhoudsgeld moet betalen voor een kind waarvan hij de hoede niet heeft, noch van art. 61, § 1, 3°, noch van art. 82 (persoon ten laste) toepassing kan maken. De uitkering die door de voorzitter toegekend wordt is immers slechts een bekrachtiging van de verplichting van art. 203 B.W.

b. *Door onderlinge toestemming.* Ingevolge art. 1288 Ger.W., zoals het gewijzigd werd door de Wet van 1 juli 1972³⁶, zijn de echtgenoten ertoe gehouden hun

²⁶ Commentaar Wetboek der Inkomstenbelastingen, nr. 81/11.

²⁷ *Ib.*, nr. 81/19.

²⁸ *Ib.*, nr. 81/30.

²⁹ *Ib.*, nr. 81/32.

³⁰ Antwoord op parl. vraag nr. 77 van 26 april 1972, *Bulletin Vragen en Antwoorden*, nr. 13 van 16 mei 1972, *Senaat*, 1971-72, 579.

³¹ Cass., 17 februari 1970, *J.P. Dr. Fisc.*, 1970, 316 ; *Pas.*, 1970, I, 540.

³² Noot onder Cass., 17 februari 1970, *J.P. Dr. Fisc.*, 1970, 317.

³³ Cass., 29 maart 1957, *R.W.*, 1957-68, 713 ; *Pas.*, 1957, I, 929.

³⁴ Cass., 28 december 1871, *Pas.*, 1872, I, 7.

³⁵ Noot onder Cass., 17 februari 1970, *J.P. Dr. Fisc.*, 1970, 319.

³⁶ *Staatsblad* 18 juli 1972.

overeenkomst o.m. omtrent de volgende punten vast te leggen :

- het bestuur over de persoon en over de goederen van de kinderen ;
- de bijdrage van elk van beide echtgenoten in het onderhoud en de opvoeding van vornoemde kinderen, onverminderd de rechten, hun toegekend door Hoofdstuk V van Titel V van Boek I van het Burgerlijk Wetboek.

Deze overeenkomst is de bekrachtiging van de in art. 203 B.W. opgelegde verplichting ; we verwijzen dus naar wat zoëven i.v.m. de echtscheiding op grond van bepaalde feiten uiteengezet is.

4. Echtscheiding en scheiding van tafel en bed

Ingevolge art. 303 B.W. behouden de ouders, onverschillig aan wie de kinderen worden toevertrouwd, het recht om op het onderhoud en de opvoeding van hun kinderen toe te zien, en zijn ze verplicht daartoe bij te dragen naar evenredigheid van hun middelen. Art. 303 B.W. heeft een algemene gelding en is eveneens toepasselijk op de echtscheiding door onderlinge toestemming (cfr. art. 1280 Ger.W.). Ingevolge art. 311bis B.W. is art. 303 B.W. van toepassing op de scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten zowel als op die door onderlinge toestemming. Volgens een formele rechtspraak wordt art. 303 B.W. beschouwd als een voortzetting van art. 203 B.W. na de echtscheiding of scheiding van tafel en bed. "L'article 303 a le même objet que l'article 203, il prolonge simplement au-delà de la durée du mariage les obligations qui découlent de l'article 203"³⁷. De verplichting van art. 303 B.W. zal praktisch altijd gekwetten worden in de vorm van een uitkering tot onderhoud³⁸.

Indien wij aan het cassatiearrest van 17 februari 1970 een algemene gelding geven, komen we tot de volgende vaststelling :

- de echtgenoot die een uitkering tot onderhoud betaalt voor de aan de andere echtgenoot toevertrouwde kinderen, kan zich noch op de toepassing van art. 71, § 1, 3°, W.I.B., noch op die van art. 82 (persoon ten laste) beroepen ;
- ingevolge art. 75 W.I.B. zal de vrouw voor de inkomsten van de periode volgende op de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed, aan een afzonderlijke aanslag onderworpen zijn. Heeft ze het bestuur over de persoon van de kinderen, dan zal ze een vermindering van belasting voor personen ten laste kunnen bekomen !

Zonder enige twijfel houdt dat een onrechtvaardigheid in. Hopelijk mag binnen afzienbare tijd een initiatief van de wetgever op dit vlak verwacht worden.

C. ANDERE GEVALLEN

De andere in het Burgerlijk Wetboek geregelde onderhoudsverplichtingen zullen slechts summier behandeld worden.

1. Wettige bloedverwanten in de rechte lijn

Hier zijn niet bedoeld de minderjarige kinderen die deel uitmaken van het huisgezin van de ouders.

Aftrekbaar van de gezamenlijke netto-inkomsten van de belastingplichtige die de uitkering betaalt, en als een divers inkomen van de gerechtigde aan te merken zijn :

- de uitkering door de wettige kinderen verschuldigd aan hun ouders en andere bloedverwanten in de opgaande lijn, die behoeftig zijn ;
- de door de wettige vader en moeder aan hun meerderjarig, maar behoeftig kind betaalde uitkering tot onderhoud.

2. Natuurlijke bloedverwanten

Aftrekbaar van de gezamenlijke netto-inkomsten van de belastingplichtige die de uitkering betaalt, en als een divers inkomen van de gerechtigde aan te merken zijn :

- de uitkering tot onderhoud door het natuurlijk kind aan de ouder of ouders die het erkend hebben en die behoeftig zijn ;
- de uitkering tot onderhoud aan het natuurlijk kind door de ouder of ouders die het erkend hebben ;
- de tot de leeftijd van 18 jaar verrichte uitkering aan een niet-erkend natuurlijk kind door zijn vermoedelijke vader ;
- de uitkering aan de ouders van het natuurlijk kind door wettige afstammelingen van het natuurlijk kind³⁹.

De artt. 67, 3°, en 71, § 1, 3°, W.I.B. zijn niet van toepassing in de volgende gevallen :

- als de uitkering aan een natuurlijk kind betaald wordt door de wettige ouders van zijn natuurlijke ouders ;
- als de uitkering aan de ouders van het natuurlijk kind betaald wordt door de natuurlijke afstammelingen van het natuurlijk kind⁴⁰.

3. Adoptie

Aftrekbaar van de gezamenlijke netto-inkomsten van de belastingplichtige die de uitkering betaalt, en als een divers inkomen van de gerechtigde aan te merken zijn :

- de uitkering aan de geadopteerde en zijn wettige afstammelingen door de adoptant ;
- de uitkering aan de adoptant door de geadopteerde en zijn wettige afstammelingen ;

³⁷ Rb. Bergen, 12 januari 1967, *J.T.*, 1967, 166 ; Rb. Brussel, 14 januari 1967, *J.T.*, 1967, 261.

³⁸ H. DE PAGE, I, nr. 990.

³⁹ Cass., 18 januari 1924, *Pas.*, 1924, I, 137.

⁴⁰ E. LÉFÈVRE, "De belasting van de uitkeringen tot onderhoud", *Alg. Fisc. Tijds.*, 1971, 264.

— de uitkering aan de geadopteerde door zijn oorspronkelijke vader en moeder wanneer geen uitkering van de adoptant kan bekomen worden.

4. Aanverwanten

De ingevolge de wettelijke verplichting van de artt. 206 en 207 B.W. verrichte uitkering is steeds aftrekbaar van de gezamenlijke netto-inkomsten van de belastingplichtige en maakt voor de gerechtigde een divers inkomen uit.

Over de andere voorwaarden

De onderhoudsgerechtigde mag geen deel uitmaken van het gezin van de persoon die de uitkering betaalt. Principieel is aan deze voorwaarde voldaan als de schuldeiser en de schuldenaar niet samenwonen.

⁴¹ *Commentaar Wetboek der Inkomstenbelastingen*, nr. 71/19; zie vooral Hof Gent, 18 maart 1968, *J.P. Dr. Fisc.*, 257 met noot van M. BALTUS.

De uitkering moet regelmatig of periodiek betaald worden. Deze voorwaarde moet ongetwijfeld soepel geïnterpreteerd worden. Niet vereist is dat de uitkeringen stipt op de vervaldag gebeuren.

De betaling van het onderhoudsgeld moet gerechtvaardigd zijn. In de praktijk zal er geen reden zijn om dit na te gaan, behalve bij bedrog of manifest misbruik⁴². Voldoende is in elk geval dat de staat van behoefte betrekkelijk is, d.w.z. in verhouding tot de normale levensstandaard die de schuldeiser van de uitkering genoot in functie van zijn opvoeding en zijn sociale stand⁴³.

Op te merken is dat de aftrekbare uitkeringen voor het volledig bedrag aftrekbaar zijn.

Michel ROZIE

Assistent U.I.A. en V.U.B.

⁴² Parl. Vraag H. Versee, *Bulletin Vragen en Antwoorden, Senaat*, 1958-59, 98.

⁴³ H. DE PAGE, I, nr. 550bis; Hof Gent, 21 april 1972, *J.P. Dr. Fisc.*, 1972, 136.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1^e KAMER—9 NOVEMBER 1973

Voorzitter: Ridder Rutsaert

Raadsheer-verslaggever: de h. Meeüs

Advocaat-generaal: de h. Dumon

Advocaat: Mr. A. Houtekier

Hoger beroep—De zaak tijdig overeenkomstig art. 1060 Ger.W. op de algemene rol laten inschrijven—Verzuim van de griffie.

De appellant heeft aan het hem door art. 1060 Ger.W. opgelegde vereiste voldaan, als hij, na zijn hoger beroep in regelmatige vorm en binnen de wettelijke termijn te hebben ingesteld, vóór het verstrijken van de in de akte van hoger beroep vermelde termijn de vereiste stappen heeft gedaan om de zaak op de rol te laten inschrijven en de kosten van inschrijving op de rol heeft betaald, maar de griffier ten gevolge van een administratieve tekortkoming de zaak pas na het verstrijken van de in de akte van hoger beroep bepaalde termijn op de rol heeft ingeschreven.

Mr. Vroman q.q. en N.V. Kredietbank t/
N.V. Baume Marpent et Thirion réunis

Gelet op het bestreden arrest, op 12 januari 1972 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 50, lid 1, 707, 716, 717, 860, 861, 862, paragraaf 1, 1°, en paragraaf 2, 864, 1042, 1059, 1060 van

het Gerechtelijk Wetboek, 1147, 1148, 1245, 2247 van het Burgerlijk Wetboek, 97 van de Grondwet en van het algemeen rechtsbeginsel van de eerbiediging van de rechten van de verdediging,

doordat het arrest vaststelt dat de beroepsakte rechtsgeëdigd is en gevolg moet hebben, derhalve het hoger beroep ontvankelijk verklaart en dienvolgens de heropening van de debatten beveelt om de reden dat door verweerster "hoger beroep werd ingesteld op 8 april 1971, bij verzoekschrift ingediend op de griffie van het Hof van beroep; de geëtimeerden (thans de eisers) stellen dat de beroepsakte, bij toepassing van artikel 1060 van het Gerechtelijk Wetboek nietig en zonder gevolg is, daar zij op de rol werd gesteld na het verstrijken van de in de akte aangeduide termijn; de akte van hoger beroep inderdaad een termijn van 8 dagen voor de verklaring van verschijning van geëtimeerden vermeldde en de zaak slechts op 5 mei 1971 op de rol werd ingeschreven, hetzij dus na het verstrijken van gezegde termijn; uit het schrijven van 12 mei 1971 van de griffie van het hof van beroep aan de raadsman van de geëtimeerden blijkt dat deze laattijdigheid te wijten is aan een administratieve tekortkoming, aan gebrek aan personeel toegeschreven; appellante (thans verweerster) haar hoger beroep in regelmatige vorm en binnen de wettelijke termijn heeft ingesteld en, vóór het verstrijken van de in haar akte van hoger beroep vermelde termijn, de vereiste stappen heeft gedaan om de zaak op de rol te laten inschrijven en de kosten van inschrijving op de rol heeft betaald; zij aldus voldaan heeft aan de vereisten haar door de artikelen 1060 en 716 van het Gerechtelijk Wetboek opgelegd; de inschrijving op de rol zelf amts-halve door de griffier moest gebeuren; appellante, die

daar geen toezicht over heeft, niet kan instaan voor het feit dat zulks laattijdig gebeurde; het verzuim van de griffier, die haar mandataris niet is, een geval van overmacht uitmaakt; de beroepsakte dan ook rechtsgeldig is en gevolg moet hebben; deze vaststelling niet ontzenuwd wordt door het feit dat het geding enige vertraging heeft ondergaan noch door de omstandigheid dat de geïntimeerden nutteloos een bevel voorafgaand aan het beslag zouden hebben laten betekenen tengevolge van het laattijdig ter kennis brengen van de beroepsakte, hetwelk de geldigheid van deze akte overigens niet aantast",

terwijl, 1) de door verweerster op 8 april 1971 ter griffie van het hof van beroep neergelegde akte van hoger beroep een termijn van verschijning van acht dagen bepaalde voor de eisers en deze akte van hoger beroep, zoals uitdrukkelijk door het arrest werd vastgesteld, noch vóór het verstrijken van deze termijn van acht dagen, noch op de laatste dag van die termijn op de algemene rol van het hof van beroep ingeschreven was, en trouwens slechts op 5 mei 1971 werd ingeschreven, zodat deze akte van hoger beroep geen gevolg kon hebben en nietig was, en deze nietigheid, waartoe de eisers uitdrukkelijk besloten, zelfs ambtshalve door de rechters moest uitgesproken worden, ongeacht of het verwaarlozen van deze formaliteit al dan niet schade aan de eisers veroorzaakt heeft (schending van de artikelen 50, 707, 716, 717, 860, 861, 864, 1042, 1059, 1060 van het Gerechtelijk Wetboek en 2247 van het Burgerlijk Wetboek);

2) verweerster de mogelijkheid had om, wegens gegronde redenen, de zaak op de algemene rol te laten inschrijven door de voorzitter van de eerste kamer op de laatste dag van de termijn van acht dagen, zijnde de dag van de zitting zelf, voor zover zij hierom verzocht vóór het begin van de zitting, en zulks ongeacht het verzuim van de griffier, en het arrest niet vaststelt of dit door verweerster gevraagd werd noch of dit door de voorzitter van de eerste kamer geweigerd of verzuimd werd en de motieven in geen geval de beslissing rechtvaardigen (schending van de artikelen 50, 716, 1059, 1060 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet);

3) het verzuim van de griffier, de zaak tijdig op de rol in te schrijven, dat zou te wijten zijn aan een administratieve tekortkoming, namelijk gebrek aan personeel, geen overmacht is en in alle geval verweerster, haar raadsman of een gemachtigde op de laatste dag van de termijn van acht dagen, zijnde de dag van de zitting zelf, om gegronde redenen de inschrijving aan de voorzitter van de eerste kamer kon vragen en de inschrijving van de zaak op de algemene rol derhalve niet onmogelijk was en het niet vastgesteld is of verweerster alle middelen heeft aangewend om deze te bekomen (schending van de artikelen 1147, 1148, 1245 van het Burgerlijk Wetboek, 716, 1042, 1059 en 1060 van het Gerechtelijk Wetboek);

4) de inschrijving op de algemene rol van de akte van beroep, die door verweerster op 8 april 1971 ter griffie neergelegd was en voor de eisers een termijn van verschijning van acht dagen bepaalde, op straffe van verval, vóór het verstrijken van deze termijn of minstens op de laatste dag ervan, moest gebeuren en deze termijn om geen enkele reden, zelfs niet overmacht, door de rechter kon verlengd worden, zodat het arrest ten onrechte uitwerking verleent aan deze op 5 mei 1971 op de algemene rol ingeschreven akte van hoger beroep en de rechten van de

verdediging schendt (schending van de artikelen 50, lid 1, 707, 716, 717, 860, 861, 862, 864, 1042, 1059 en 1060 van het Gerechtelijk Wetboek en van het algemeen rechtsbeginsel van de eerbiediging van de rechten van de verdediging):

Overwegende dat artikel 1060 van het Gerechtelijk Wetboek bepaalt dat de akte van hoger beroep geen gevolg heeft, indien de eiser de zaak niet op de algemene rol heeft laten inschrijven vóór de datum van verschijning in de akte vermeld of vóór het verstrijken van de daarin vermelde termijn;

Overwegende dat het arrest vaststelt, zonder dienaangaande bekritiseerd te worden, enerzijds, dat verweerster haar hoger beroep in regelmatige vorm en binnen de wettelijke termijn heeft ingesteld en, vóór het verstrijken van de in haar akte van hoger beroep vermelde termijn, de vereiste stappen heeft gedaan om de zaak op de rol te laten inschrijven en de kosten van inschrijving op de rol heeft betaald en, anderzijds, dat de griffier, ingevolge een administratieve tekortkoming, toe te schrijven aan gebrek aan personeel, de zaak pas na het verstrijken van de termijn in de akte van hoger beroep bepaald, op de rol heeft ingeschreven;

Overwegende dat uit die vaststellingen blijkt dat verweerster aan het haar door het artikel 1060 van het Gerechtelijk Wetboek opgelegde vereiste heeft voldaan;

Dat de tekortkoming van de griffiediensten in het vervullen van een formaliteit die hun door de wet wordt opgelegd, verzuim waaraan verweerster vreemd is, de geldigheid van de akte van hoger beroep niet kan aantasten;

Dat het arrest derhalve wettelijk beslist dat de akte van hoger beroep rechtsgeldig is en gevolg moet hebben;

Dat het middel niet kan aangenomen worden;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt de eisers in de kosten.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER—10 OKTOBER 1973

Voorzitter-verslaggever: de h. Wauters

Advocaat-generaal: de h. Lenaerts

Advocaat: Mr. A. Bayart

Sociale reclassering minder-validen—Functionele of geneeskundige revalidatie—Vergoeding door het Rijksfonds—Bepaling van de voorwaarden.

Krachtens het vierde lid van art. 69 van het K.B. van 5 juli 1963 is de minister tot wiens bevoegdheid de tewerkstelling behoort, bevoegd om de voorwaarden te bepalen waaronder prestaties die vereist zijn voor de functionele of geneeskundige revalidatie van minder-validen, door het Rijksfonds zullen vergoed worden.

Hieronder vallen alle bij art. 51 van het besluit bedoelde prestaties, o.m. het verschaffen van farmaceutische produkten met het oog op een spoedige en passende functionele of geneeskundige revalidatie.

De bepaling van hoofdstuk II, b, 4°, van de bijlage van het Min.B. van 8 maart 1965, naar luid waarvan het Rijksfonds in de kosten van farmaceutische produkten die niet door de Z.I.V. worden terugbetaald, kan tegemoetkomen als de geneesheer van het fonds vooraf de noodzaak tot het voorschrijven ervan erkent, vindt haar rechtsgrond in art. 69 van voornoemd koninklijk besluit.

Rijksfonds voor sociale reclassering van de minder-validen t/ G.

Gelet op het bestreden arrest, op 18 september 1972 door het Arbeidshof te Brussel gewezen ;

Over het eerste middel, (...)

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 107 van de Grondwet, 2, 3, meer bepaald 4°, van de Wet van 16 april 1963 betreffende de sociale reclassering van de minder-validen, 51, 69 van het Koninklijk Besluit van 5 juli 1963 betreffende de sociale reclassering van de minder-validen, 1 en 4 van het Ministerieel Besluit van 8 maart 1965 houdende vaststelling van de nomenclatuur en de betrekkelijke waarde der verstrekkingen voor functionele revalidatie en apparatuur op het gebied van de sociale reclassering van de minder-validen, en van hoofdstuk II, b, meer bepaald 4°, van de bijlage bij voormeld ministerieel besluit,

doordat het arrest beslist dat eiser diende tegemoet te komen in de kosten van de celtherapie die toegepast werd op de minderjarige zoon van verweerder, en het middel verwerpt waardoor eiser in zijn conclusie voor het arbeidshof liet gelden dat het ten deze ging om farmaceutische verstrekkingen die niet terugbetaalbaar zijn door de verplichte ziektekostenregeling, en dat desbetreffend in hoofdstuk II, b, 4°, van voormelde bijlage bij het Ministerieel Besluit van 8 maart 1965 bepaald wordt dat eiser in de kosten van dergelijke verstrekkingen kan tegemoet komen, indien de geneesheer van eiser vooraf de noodzaak tot het voorschrijven van deze specialiteiten of produkten erkent, zulks om de reden dat het Ministerieel Besluit van 8 maart 1965 zijn juridische grondslag vindt in artikel 69 van het hoger vermeld Koninklijk Besluit van 5 juli 1963, dat gezegd artikel 69 de bevoegdheid van de minister beperkt tot het opstellen van de naamlijst van de verstrekkingen bedoeld in artikel 51 van gezegd koninklijk besluit, dat deze bepaling noch enige andere van de Wet van 16 april 1963 of van het Koninklijk Besluit van 5 juni 1963 aan de minister de bevoegdheid geeft om voorwaarden te bepalen waaronder de verstrekkingen zullen verleend worden, dat de minister door dergelijke voorwaarden in te lassen in de bijlage bij het Ministerieel Besluit van 8 maart 1965 zijn macht te buiten is gegaan, en dat derhalve overeenkomstig artikel 107 van de Grondwet het Arbeidshof moest weigeren deze bepalingen toe te passen,

terwijl, nu artikel 2 van voormelde Wet van 16 april 1963 bepaalt dat de Koning de nodige maatregelen neemt voor het volbrengen door eiser van zijn zending en dus voor het tegemoetkomen in de kosten van de zorgen aan de minder-validen zoals voorgeschreven in artikel 3, meer bepaald 4°, van gezegde wet, nu artikel 69 van voormeld Koninklijk Besluit van 5 juli 1963 aan de minister de bevoegdheid geeft om de voorwaarden te bepalen waaronder eiser dient tegemoet te komen in de kosten van de

verstrekkingen bedoeld in artikel 51 van gezegd koninklijk besluit, nu derhalve de minister geldig in de artikelen 1 en 4 van voormeld Ministerieel Besluit van 8 maart 1965 kon beslissen dat gezegde tegemoetkoming diende te gebeuren in de voorwaarden bepaald in de bijlage bij gezegd ministerieel besluit, hieruit volgt dat het Arbeidshof ten deze, overeenkomstig artikel 107 van de Grondwet, de bepalingen van hoofdstuk II, b, meer bepaald 4°, van gezegd bijlage had moeten toepassen :

Overwegende dat het middel opkomt tegen de door het arrest gegeven interpretatie van artikel 69 van het Koninklijk Besluit van 5 juli 1963 betreffende de sociale reclassering van de minder-validen ;

Overwegende dat het eerste lid van dit artikel aan de minister tot wiens bevoegdheid de tewerkstelling behoort, weliswaar alleen de bevoegdheid verleent de naamlijst van de bij artikel 51 van hetzelfde besluit bedoelde prestaties op te maken en de betrekkelijke waarde ervan te vermelden ;

Dat luidens het vierde lid van het genoemde artikel 69 de minister evenwel ook bevoegd is om "de voorwaarden waaronder die prestaties door het Rijksfonds worden vergoed" te bepalen ; dat met de woorden "die prestaties" bedoeld worden alle prestaties die, naar de bewoordingen van het derde lid, "vereist zijn voor de functionele of geneeskundige revalidatie van de minder-validen" ; dat hieronder vallen alle "bij artikel 51 bedoelde prestaties", waarvan sprake in het eerste lid van artikel 69 ;

Overwegende dat, luidens artikel 51, 2°, het verschaffen van "farmaceutische produkten met het oog op een spoedige en passende functionele of geneeskundige revalidatie" onder meer behoort tot de in dit artikel bedoelde prestaties ;

Overwegende dat luidens de bepalingen van hoofdstuk II, b, 4°, van de bijlage bij het Ministerieel Besluit van 8 maart 1965 eiser kan tegemoetkomen in de kosten van farmaceutische produkten die niet worden terugbetaald door de ziekte- en invaliditeitsverzekering, wanneer de geneesheer van eiser vooraf de noodzaak tot het voorschrijven ervan erkent ;

Dat deze bepaling een voorwaarde stelt waaronder de kosten van de bedoelde farmaceutische produkten worden vergoed, en derhalve haar rechtsgrond in het vierde lid van artikel 69 vindt ; dat het arrest niet mocht weigeren deze bepaling toe te passen ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest, behalve in zoverre het vaststelt dat het Arbeidshof bevoegd is om van het geschil kennis te nemen en het beroep ontvankelijk verklaart ; verklaart dit arrest bindend voor verweester ;

Beveelt dat melding van dit arrest zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing ;

Gelet op artikel 1017 van het Gerechtelijk Wetboek, veroordeelt eiser in de kosten ;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Arbeidshof te Gent.

NOOT—Het vernietigd arrest van het Arbeidshof te Brussel van 18 september 1972 werd gepubliceerd in *R.W.*, 1972-73, 959.

RAAD VAN STATE

6e KAMER—6 DECEMBER 1972

Voorzitter : L. Moureau

Staatsraden : de hh. Sarot en Tapie

Eerste auditeur : M. Dumont

Advocaat : Mr. J. Geairain

Rechtspleging—Memorie van wederantwoord—Gemeentepersoneel—Geldelijk statuut—Bescherming van het loon.

Wanneer uit de tekst, die de bestreden beslissing kenbaar maakt, niet blijkt dat er een andere dan de in het verzoekschrift bedoelde beslissing aan de grondslag zou hebben gelegen, is de verzoeker ontvankelijk om, via zijn memorie van wederantwoord, in zijn beroep ook te betrekken een latere beslissing die onafscheidelijk verbonden is met de beginselbeslissing.

De Wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers vindt toepassing op de personeelsleden van de gemeenten en de gemeenten zelf.

Uit de gecombineerde bepalingen van de artikelen 2, 3 en 5 van de Wet van 12 april 1965 blijkt, enerzijds dat het loon in geld wordt uitbetaald wanneer het noch uit fooien, noch uit bedieningsgeld, noch uit in geld waardeerbare voordelen bestaat, anderzijds dat de betaling, behoudens schriftelijke instemming van de werknemer met een andere betalingswijze, moet gebeuren van hand tot hand wanneer ze in geld geschiedt. Van die regels is niet afgeweken door het K.B. nr. 56 van 10 november 1967 tot bevordering van het gebruik van giraal geld, dat toepassing vindt op de betrekkingen tussen handelaars in de uitoefening van hun handel.

Het college van burgemeester en schepenen neemt een beslissing die een dwingend karakter vertoont en een algemene strekking heeft wanneer het de uitbetaling van bezoldigingen in geld van hand tot hand of per postassignatie verbiedt en de betaling op een postgiro of een bankrekening als enige toegesane betalingswijze regelt. Aldus gaat het in tegen artikel 5 van de Wet van 12 april 1965.

Fronville t/ gemeente Anderlecht

Gezien het op 10 februari 1972 ingediend verzoekschrift, waarbij Roger Fronville de nietigverklaring vordert van de op 15 december 1971 bij een dienstnota ter kennis van het personeel gebrachte beslissing van 29 september 1971 van het college van burgemeester en schepenen van Anderlecht, betreffende de "wijze van betaling van wedden en lonen van het gemeentepersoneel";

Overwegende dat het college van burgemeester en schepenen van Anderlecht op 29 september 1971 beslist heeft, "ingaaude op het voorstel van de h. Gemeenteontvanger: 1°) vanaf 1 januari 1972 de uitbetaling van bezoldigingen in specien of per postassignatie te verbieden; 2°) als enige wijze van betaling aan te nemen overschrijving op een postgiro of een bankrekening";

Overwegende dat hetzelfde college op 15 december 1971 in het Nederlands en in het Frans een nota heeft opgemaakt betreffende de "betalingswijze van de bezoldigingen van het personeel"; dat die nota luidt:

"Voorwerp: Betalingswijze van de bezoldigingen van het personeel.

De betaling der bezoldigingen van het gemeentelijk personeel in specien, hetzij aan de Gemeentekas, hetzij op de werkplaats, maakt het vervoer en het behandelen van zeer gewichtige sommen noodzakelijk.

Deze fondsbewegingen brengen steeds grotere risico's van roof of verlies met zich en stellen de agenten die ermee belast zijn aan werkelijke gevaren, die men zou dienen te vermijden, bloot.

Daarom heeft het college geoordeeld, in zitting van 29 september 1971, de betalingswijze in specien van de wedden en lonen van het gemeentelijk personeel te moeten afschaffen. Vanaf 1 maart 1972, zal er slechts overgegaan worden bij middel van stortingen,

- hetzij op een postgiro,
- hetzij op een bankrekening, dit wil zeggen een rekening geopend in een bank of in een kredietinstelling zoals, bij voorbeeld, de Algemene Spaar- en Lijfrentekas, het Gemeentekrediet van België, de private spaarkassen, enz...

De leden van het personeel die thans betaald worden in specien of bij middel van een postassignatie worden bijgevolg verzocht één van die twee betalingswijzen te kiezen en, indien nodig, zo vlug mogelijk de nodige formaliteiten te vervullen voor de opening van hun rekening.

Vervolgens, en ten laatste 15 januari 1972, moeten zij de volgende inlichtingen ter kennis brengen van de dienst der Financiën-Bezoldigingen:

a) *Voor de storting op een postgiro:*

- naam, voornaam en volledig adres van de titularis van de rekening;
- gironummer.

Het betaamt op te merken dat een postgiro mag geopend worden op naam van de agent of van zijn (haar) echtgeno(o)t(e), alsook op naam van een derde persoon.

b) *voor de storting op een bankrekening:*

- naam en voornaam van de titularis van de rekening;
- nummer van de rekening;
- naam van de gekozen bank of instelling;
- naam van het agentschap waar de rekening geopend is;
- gironummer van de bankinstelling of van het agentschap.

De bankrekening mag geopend worden op naam van de agent of van zijn (haar) echtgeno(o)t(e).

Anderzijds moet het personeel het feit in acht nemen dat een belangrijk net van postkantoren bestaat en dat de meeste bankinstellingen over agentschappen beschikken op het grondgebied der gemeente.

De diensten van de Gemeenteontvangst en van Financiën houden zich volledig ter beschikking van de leden van het personeel, die bijkomende inlichtingen wensen aangaande de opening van zulke rekening;

Overwegende dat uit de tekst van die nota niet blijkt, dat er een andere dan de in het verzoekschrift bedoelde beslissing van 29 september 1971 aan ten grondslag zou hebben gelegen; dat verzoeker derhalve ontvankelijk is om, via zijn memorie van wederantwoord, in zijn beroep ook te betrekken de beslissing van 15 december 1971, welke onafscheidelijk verbonden is met de beginselbeslissing welke het college op 29 september 1971 had genomen;

Overwegende dat verzoeker een middel ontleent aan de schending van de artikelen 3 en 5 van de Wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers; dat hij betoogt dat de bestreden dienstnota "immers afwijkt van de dwingende voorschriften van

evengenoemde wet, volgens welke de uitbetaling van het loon in geld moet gebeuren van hand tot hand (artikel 5, 1e lid), en die verbieden: 1° de vrijheid van de werknemer om naar goeddunken over zijn loon te beschikken op enigerlei wijze beperken (artikel 3) en 2° de werknemer de verplichting op te leggen om zijn loon te laten uitbetalen in geld door toedoen van het bestuur der posterijen, het bestuur der postchecks, een bank of de private spaarkassen beheerd volgens de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 15 december 1934 (artikel 5, 2e lid)";

Overwegende dat de tegenpartij, na te hebben uiteengezet op welke praktische gronden zij de omstrede maatregelen heeft genomen, betoogt dat deze niet het dwingend karakter hebben dat verzoeker eraan toeschrijft, maar dat ze "alleen een verzoek aan de leden van het gemeentepersoneel zijn om een betalingswijze te kiezen; er wordt hun geen betalingswijze dwingend opgelegd; bovendien zijn alle personeelsleden die op 1 maart 1972 niet over een girorekening of bankrekening beschikten, betaald per postassigatie ten domicilie van het Gemeentebestuur"; dat zij opmerkt dat talrijke besturen soortgelijke maatregelen hebben genomen en dat het Koninklijk Besluit nr. 56 van 10 november 1967 strekt tot bevordering van het gebruik van giraal geld;

Overwegende dat de Wet van 12 april 1965 betreffende de bescherming van het loon der werknemers luidens artikel 1 toepassing vindt op de werknemers en de werkgevers, waarmede onderscheidelijk worden gelijkgesteld: "1° ... de personen die, anders dan krachtens een arbeidsovereenkomst, tegen loon arbeid verrichten onder het gezag van een ander persoon; 2° ... de personen die de onder 1° bedoelde personen tewerkstellen...";

Overwegende dat de personeelsleden van gemeenten, en de gemeenten zelf, derhalve vallen onder de werkingsfeer van die wet, waarvan de in het middel ingeroepen bepalingen als volgt zijn gesteld:

"Artikel 3.

Het is de werkgever verboden de vrijheid van de werknemer om naar goeddunken over zijn loon te beschikken, op enigerlei wijze te beperken.

Artikel 5.

"De uitbetaling van het loon in geld moet gebeuren van hand tot hand; dat artikel 67 van de Wet van 21 november 1969 die tekst met een als volgt gesteld tweede lid heeft aangevuld:

Met schriftelijke instemming van de werknemer, mag de uitbetaling evenwel gebeuren door toedoen van het bestuur der posterijen, het bestuur der postchecks, een bank, de Algemene Spaar- en Lijfrentekas, het Gemeentekrediet van België of de private spaarkassen, beheerd volgens de bepalingen van het Koninklijk Besluit van 23 juni 1967;

De post- of banktaks mag niet worden afgetrokken van het loon";

Overwegende dat volgens artikel 2 van de Wet van 12 april 1965 onder "loon" moet worden verstaan:

"1° het loon in geld waarop de werknemer ingevolgt zijn dienstbetrekking recht heeft te laste van de werkgever;

2° de fooien of het bedieningsgeld waarop de werknemer recht heeft ingevolgt zijn dienstbetrekking of krachtens het gebruik;

3° de in geld waardeerbare voordelen waarop de werk-

nemer ingevolgt zijn dienstbetrekking recht heeft ten laste van de werkgever";

Overwegende dat uit die gecombineerde bepalingen blijkt, enerzijds dat het loon in geld wordt uitbetaald wanneer het noch uit fooien, noch uit bedieningsgeld, noch uit in geld waardeerbare voordelen bestaat, anderzijds dat de betaling, behoudens schriftelijke instemming van de werknemer met een andere betalingswijze, "moet gebeuren van hand tot hand" wanneer ze in geld geschiedt; dat van die regels niet is afgeweken door het Koninklijk Besluit nr. 56 van 10 november 1967 tot bevordering van het gebruik van giraal geld, dat toepassing vindt op de betrekkingen tussen handelaars in de uitoefening van hun handel, en dat er hoegenaamd niet toe strekt de keuzevrijheid van de werknemers inzake de wijze van betaling van hun loon te beperken;

Overwegende dat de tegenpartij met de bestreden handelingen uitdrukkelijk bedoeld heeft "vanaf 1 januari 1972 de uitbetaling van bezoldigingen in specien" (wat op het tekstverband van wet en verordening alleen maar kan betekenen: de uitbetaling in geld van hand tot hand) "of per postassigatie" te verbieden en de betaling "op een postgiro of een bankrekening", de "enige" betalingswijzen die voortaan toegestaan zullen zijn, te regelen; dat het dwingend karakter en de algemene strekking van die handelingen uit hun bewoordingen zelf volgen;

Overwegende dat het college van burgemeester en schepenen van Anderlecht, toen het aldus besliste buiten de schriftelijke instemming van het gemeentepersoneel om, is ingegaan tegen artikel 5 van evengenoemde Wet van 12 april 1965 en zijn bevoegdheid te buiten is gegaan; dat het middel gegrond is,

Besluit:

Artikel 1. — De beslissingen van het college van burgemeester en schepenen van Anderlecht van 29 september en 15 december 1971 worden vernietigd.

Artikel 2. — Dit arrest zal bij uittreksel worden bekendgemaakt in dezelfde vormen als de vernietigde beslissingen.

HOF VAN BEROEP TE GENT

7e KAMER—13 APRIL 1972

Voorzitter: de h. De Grootte

Raadsheren: de hh. De Witte en Carsau

Advocaten: Mrs. Ph. Van Durme en W. Weyts

Aanneming van werk—Openbaar werk—Korting wegens te late oplevering—Vermindering door ministerieel besluit—Geen titel voor de aannemer—Visum van het Rekenhof voor een deel van de vermindering—Beoordelingsmacht van de rechter—Oordeelkundige beslissing van het Rekenhof.

Op een openbaar werk paste de staat wegens te late oplevering een korting van 218.640 fr. toe. Bij ministerieel besluit werd de korting tot 30.064 fr. verminderd, maar de staat betaalde slechts 83.261 fr. omdat het Rekenhof de betalingsordonnantie tot beloop van dat bedrag viseerde. De aannemer heeft de staat tot betaling van het saldo gedagvaard.

Ten onrechte beweert de aannemer dat het ministerieel besluit voor hem als titel geldt. Dit besluit kan niet doorgaan als een verbintenis zoals ze door een particulier op het vlak van de klassieke contracten zou aangegaan zijn.

De rechterlijke macht laat zich niet in met de tot de bevoegdheid van de uitvoerende macht behorende zaken, als ze in dit geschil de door het Rekenhof aangevoerde wettelijke voorwaarden beoordeelt, waarvan het verlenen van het visum afhangt, dat aan de openbare uitgave, door de ministeriële beslissing teweeggebracht, uitwerking geeft.

Ten deze blijkt dat de door de minister toegekende vermindering van de korting door het Rekenhof oordeelkundig binnen zijn bevoegdheid werd vereffend en slechts tot beloop van 83.261 fr. geïntimeerd, zodat de staat terecht de betaling van het saldo weigert.

P.V.B.A. Ancienne firme Depret frères t/ Belgische Staat

De appellante heeft tijdig en in regelmatige vorm hoger beroep ingesteld tegen een vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Brugge dd. 22 februari 1968.

1. De appellante bouwde voor de Belgische Staat, de geïntimeerde, een strandhoofd te Oostende. Wegens vertraging in de oplevering paste het departement kortingen toe van 218.640 fr. en hield dit bedrag af van het te betalen totaal van 6.907.348,55 fr. De appellante diende beroep in bij verzoekschrift van 10 september 1962 en de Minister van Openbare Werken besloot op 2 augustus 1963 de toegepaste kortingen voor te late oplevering te verminderen tot 30.064 fr. Er moest dus 188.576 fr. te veel afgehouden kortingen terugbetaald worden. Op 26 november 1963 werd echter door de Belgische Staat slechts een som van 83.261 fr. betaald. De appellante vordert thans het overige, 105.315 fr., met de verwijlsinteressen. Het Rekenhof had de betalingsordonnantie voor de terugbetaling van 188.576 fr. slechts geïntimeerd tot beloop van 83.261 fr.

2. De appellante houdt voor dat de minister, die gebruik maakt van zijn bevoegdheid, hem bij art. 48, C, van het K.B. van 5 oktober 1955 toegekend, om een gedeeltelijke kwijtschelding van de kortingen uit hoofde van vertraging te verlenen, soeverein beslist, zonder dat het Rekenhof zich tegen zijn besluit zou kunnen verzetten; dat het Rekenhof zich niet in de plaats van het bestuur mag stellen; dat de rechtbanken de macht hebben te bevelen dat, niettegenstaande de weigering van het Rekenhof, het nodige gevolg gegeven wordt aan het ministerieel besluit. De appellante oordeelt verder dat de rechterlijke macht niet de bevoegdheid heeft te beslissen dat de uitvoerende macht, door de minister vertegenwoordigd, de kwijtschelding ten onrechte en in strijd met de contractuele bepalingen zou verleend hebben, ten slotte dat het ministerieel besluit voor haar als titel geldt.

De eerste rechter heeft beslist dat de minister de bijzondere moeilijkheden die de aannemer had ondervonden, niet als stavingsgrond voor de gedeeltelijke kwijtschelding kon invoeren aangezien ze tot de normale risico's van de aanneming behoorden en heeft de vordering ongegrond verklaard.

3. De rechterlijke macht laat zich niet in met zaken, die tot de bevoegdheid van de uitvoerende macht beho-

ren, wanneer ze in deze zaak de wettelijke voorwaarden onderzoekt en beoordeelt door het Rekenhof ingeroepen, waarvan het verlenen van het visum afhangt, dat aan de openbare uitgave, door de ministeriële beslissing teweeggebracht, uitwerking verleent.

4. Volgens art. 48, C, van het K.B. van 5 oktober 1955, gewijzigd bij K.B. van 31 mei 1961, op onderhavige aanneming toepasselijk, (art. 56, 2e lid, K.B. van 14 oktober 1964) kan aan de adjudicataris van werken voor de Staat kwijtschelding van de kortingen wegens vertraging verleend worden. Deze wetsbepaling luidt als volgt: "Wanneer de voorlopige keuring van aannemingen van omvangrijke werken in bepaalde gevallen niet kan plaats hebben bij het verstrijken van de voorgeschreven termijn, omdat enkele werken van geringe waarde nog niet voltooid zijn, en wanneer de korting, toegepast volgens een hoog percentage, evenredig met het totaal bedrag van de aanneming, in wanverhouding staat tot die geringe waarde, beslist alleen het bestuur over het verlenen van een gedeeltelijke kwijtschelding, in aanmerking nemend dat de werken kunnen worden in gebruik genomen ondanks de geringe werken die nog niet zijn uitgevoerd. Alleen het bestuur is bevoegd om te oordelen of de voltooiing van de aanneming reeds zo ver gevorderd is, dat het werk volledig in gebruik kan genomen worden in bevredigende veiligheidsvoorwaarden".

5. De minister heeft, gebruik makend van de bevoegdheid hem aldus toegekend, besloten op 2 augustus 1963 dat de "opgelopen kortingen verminderd worden tot 5 % van 601.275 fr., hetzij 30.064 fr". Hij roept de wanverhouding in, die bestaat tussen het integraal bedrag van de vertragingsswerken, 153.378 fr., en de aannemingsom, 6.907.348 fr.; deze verhouding bedraagt namelijk 1,96 %; de minister roept ook in dat het bedrag van de kortingen 22,51 % bedraagt van de prijs van de na de bepaalde voltooiingsdatum nog uit te voeren werken, namelijk 601.275 fr.

6. Het Rekenhof heeft aan de betalingsordonnantie, op deze beslissing gebaseerd, geen uitwerking verleend, en de bevoegdheid om dit te doen wordt door de appellante betwist.

Het Rekenhof is belast met het onderzoek en de vereffening van de rekeningen van het algemeen bestuur (Wet van 29 oktober 1846, art. 5) en geen betalingsordonnantie wordt door de schatkist gekwetend dan na voorzien te zijn van het visum van het Rekenhof (art. 14). Het Rekenhof ziet eerst de imputatie van de uitgave na (het bestaan van beschikbaar krediet) en doet daarna de vereffening (art. 116 Grondwet); dit vergt het onderzoek naar de werkelijkheid, de regelmatigheid en de wettelijkheid van de uitgave, terwijl over de moraliteit of de opportuniteit hiervan niet mag geoordeeld worden (A. DE GRAND RY, *Marché de fournitures et de travaux publics*, 1952, nr. 262; *Rép. prat. V° Trav. publ.*, nr. 712). Aan het Rekenhof is de controle opgedragen, die erin bestaat ervoor te waken dat de uitvoerende macht de door het parlement toegekende geldmiddelen volgens hun bestemming gebruikt (wanneer het, gehoor gevend aan de met zijn opinie strijdige beslissing, in ministerraad genomen, zijn visum onder voorbehoud geeft, maakt het zijn motieven aan de kamers kenbaar) (art. 14, Wet van 29 oktober 1846, gew. door de Wet van 20 juli 1921, art. 7).

Het behoort tot de bevoegdheid van de uitvoerende macht over de grond van de uitgave te beslissen, maar het Rekenhof heeft de macht de regelmatigheid van de publieke uitgaven na te zien (Rapport commission Sénat 12 juni 1846, *Pasin.*, 1846, blz. 644). Wanneer het zijn tussenkomst daartoe beperkt, mengt het zich niet in de beoordelingsmacht van de minister. Indien de wettelijke voorwaarden tot kwijtschelding van kortingen ontbreken, kan aan het ministerieel besluit geen uitwerking verleend worden.

7. Het is terecht dat het Rekenhof de wettigheid van de door de minister getroffen beslissing heeft nagegaan en de uitgedrukte motieven blijken juist te zijn.

Het Rekenhof voert in de motieven van zijn beslissing aan dat, bij het verstrijken van de contractuele termijn, nog 531.952 fr. werken moesten uitgevoerd worden, ongeveer 8 % van de totale aannemingsprijs, dat de uit dien hoofde reglementair toegepaste kortingen, waarvan het percentage 1,96 % van de totale prijs van de werken bedraagt, bezwaarlijk als hoog kunnen bestempeld worden in de zin van art. 48, C, lid 4 van het K.B. van 5 oktober 1955, waarbij uitdrukkelijk wordt bedongen dat de evenredigheid van de toegepaste kortingen moet gezien worden in functie van "het totaal bedrag van de aanneming" en niet "in verband met het toegelaten maximum van 5 %". (De kortingen bedragen maximaal 5 t.h. van de inschrijvingssom : art. 48, C, 8e lid, a).

De minister heeft ook — gelet op de dagen waarop de aannemer recht had tengevolge van de splitsing van het administratief verlof — de voltooiingsdatum op 8 mei 1962 gebracht en de duur van de vertraging op 48 kalenderdagen ; hij oordeelt verder dat een bepaalde reeks verletdagen — weliswaar voorgevallen na de voltooiingsdatum — niettemin als een abnormale last van de aanneming kunnen beschouwd worden, dat de aannemer in zeer ongunstige omstandigheden het werk moest voltooien wegens het slecht weder, wegens hoge tij of onvoldoende lage tij en dat het strandhoofd op de voltooiingsdatum reeds de functie vervulde waarvoor het bestemd was.

Het Rekenhof oordeelt terecht dat de reglementair verantwoordelijke verletdagen aanleiding hebben gegeven tot een overeenkomstige verlenging van de uitvoeringstermijn, en de ingeroepen moeilijkheden dus tot de normale risico's van de aanneming behoren, zodat ze niet als grond kunnen dienen voor een beroep op art. 48, waarvan het toepassingsgebied reglementair en beperkend omschreven werd.

De aldus door het Rekenhof uitgebrachte opmerkingen tasten niet de beoordeling over de opportuniteit of de moraliteit van de ministeriële beslissing aan, maar zijn gericht op de inwendige wettelijkheid van de getroffen beslissing, getoetst aan de desbetreffende rechtsregels.

8. Ten slotte houdt de appellante ten onrechte voor dat het ministerieel besluit dat de vermindering van kortingen toekent, voor haar als titel geldt.

Ten opzichte van de aannemer mag het door de minister getroffen besluit de vertragingskortingen te verminderen, niet doorgaan als een verbintenis, zoals die welke door een particulier op het plan van de klassieke contracten zou aangegaan zijn. De administratieve contracten hebben een eigen karakter. De staat, optredend als partij in zulke contracten, is geen gewone particuliere partij. Hij kan geen afstand doen van het karakter van publiek-

rechtelijk lichaam. Wanneer hij uitgaven voor het algemeen belang verricht, handelt hij als een bestuurlijk orgaan, dat een deel van de macht van de natie uitoefent, waarvoor verantwoording aangaande de wettelijkheid verschuldigd is.

De aannemer kan niet op de beslissing van de minister om vertragingskortingen te verminderen steunen alsof er een gewone schuldvordering uit ontstaan was.

9. De uitgave van het openbaar bestuur, in verband met de toegekende vermindering van de kortingen, werd door het Rekenhof binnen zijn bevoegdheid en bij oordeelkundig gegronde beslissing vereffend en slechts geïntimeerd tot beloop van 83.261 fr. en de Belgische Staat weigert terecht de gevorderde betaling. De vordering van de appellante kan niet gefundeerd worden op de ingeroepen verbintenis van de staat. Ze is ongegrond.

(...)

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL

Afdeling Antwerpen

3e KAMER—10 AUGUSTUS 1973

Voorzitter : de h. Verougstraete

Substituut-generaal : de h. Wildiers

Advocaten : Mrs. Moriau loco De Bluts en J. Stappers

**Arbeidsovereenkomst bedienden—Tijdelijk werk—
Uitzendbureau — Interimair — Ondergeschiktheid—
Gewaarborgd maandloon.**

De bestanddelen van de zaak (zie nader het arrest) bewijzen dat de uitzendkracht gearbeid heeft onder gezag, leiding en toezicht van de klant van het uitzendbureau en dat de klant zelf het gezag uitoefende in naam en voor rekening van het uitzendbureau.

Derhalve is de uitzendkracht met het uitzendbureau verbonden door een arbeidsovereenkomst (voor bedienden) en heeft hij bij arbeidsongeschiktheid, ten laste van laatstgenoemde aanspraak op gewaarborgd maandloon.

P.V.B.A. Creyf's Interim t/ Mortelmans

Appellante laat gelden dat de interimaire werkkraft (in casu geïntimeerde) die zich tot een interimkantoor richt (in casu appellante) niet wenst een arbeidsovereenkomst aan te gaan, omdat hij zich precies in een feitelijke toestand bevindt die hem niet toelaat dergelijke overeenkomst te sluiten, dat hij geen volledige activiteit wil hebben, en van vrijheid en variatie houdt.

Appellante brengt geen bewijs van haar bewering als zou geïntimeerde zich in zulke feitelijke toestand bevinden, en geïntimeerde merkt terecht op dat bestendigheid geen essentieel kenmerk is van de arbeidsovereenkomst.

Appellante laat gelden dat het recht op gezag, aangenomen door de eerste rechter, in casu niet bestaat, en betwist dat de arbeid van de interimaire werkkraft in een zekere mate zou worden uitgevoerd voor het interimkantoor, zoals de eerste rechter het heeft uitgedrukt.

Het is echter niet nodig dat de arbeid wordt uitgevoerd voor de werkgever. De arbeid kan uitgevoerd worden

voor een derde in opdracht van de werkgever met wie de arbeidsovereenkomst is gesloten.

Appellante betwist ook de interpretatie van de toestand der uitzendkrachten in de omzendbrief nr. 70/175 van 14 juli 1970 van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering, en laat gelden dat het advies van de Nationale Arbeidsraad over een voorontwerp van wet geen invloed kan hebben op huidig geding.

De toestand van geïntimeerde moet in feite, in onderhavig geval worden onderzocht, en de algemene richtlijnen van het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering, die trouwens gegeven zijn in afwachting dat de vraag "of de interimaire werknemers door een arbeidsovereenkomst verbonden zijn" beslecht is, kunnen buiten beschouwing worden gelaten, evenals het advies van de Nationale Arbeidsraad.

Anderzijds kan uit het bestaan van de Wet van 27 juni 1969 en van haar uitvoeringsbesluiten niet worden afgeleid dat de interimwerknemers al of niet verbonden zijn door een arbeidsovereenkomst.

Appellante zet de in het verzoekschrift aangevoerde middelen verder uiteen met de bewering dat haar activiteit als interimkantoor er niet in bestaat de uitzendkrachten (in casu geïntimeerde) een permanent werk te verschaffen, maar enkel hun een tijdelijke bezigheid voor te stellen, die zij niet alleen kunnen aannemen of weigeren, maar ook onderbreken op elk ogenblik zonder sanctie, dat de uitzendkrachten volledig onafhankelijk blijven en er geen sprake is van gezag, dat haar algemene voorwaarden (art. 2) en bijzondere voorwaarden (artt. 1, 2, 3) elke band van ondergeschiktheid tussen interimkantoor en uitzendkracht uitsluiten, zodat de bedoeling van partijen en de overeenkomst dienaangaande de wet tussen partijen vormen, en de verwijzing naar het arrest van het Hof van Cassatie van 6 juni 1968 niet steekhoudend is.

Appellante citeert inzonderheid artikel 3 van de "Bijzondere voorwaarden van de interimair" dat luidt: "Bij het ontbreken van enige graad van ondergeschiktheid ten opzichte van Creyf's Interim zowel als van de cliënt heeft de interimair het recht zonder vooropzeg, wettiging of schadeloosstelling, zijn werkzaamheden stop te zetten of te schorsen, en af te zien als zijn mandataris van Creyf's Interim".

De woorden "af te zien als zijn mandataris van Creyf's Interim" zijn zonder bepaalbare betekenis en kunnen worden terzijde gelaten.

De tekst van artikel 2 der algemene voorwaarden: "De interimairs zijn personen die zonder verbonden te zijn door een arbeidsovereenkomst een werk uitvoeren volgens de modaliteiten gelijkaardig aan deze van een arbeidsovereenkomst" en het eerste deel van artikel 3 hierboven vermeld, geven geen enkele aanduiding over de wijze waarop het werk wordt verricht. Zij geven enkel het recht aan de interimair zijn werkzaamheden stop te zetten of te schorsen.

De wet verbiedt niet zulk recht toe te kennen aan een bediende.

De juridische begripsbepalingen ingeroepen door appellante ontkennen het bestaan van een band van ondergeschiktheid en van een arbeidsovereenkomst, maar het behoort de rechter te beoordelen, aan de hand van de feitelijke gegevens der zaak, of er in de uitvoering van het werk een band van ondergeschiktheid bestaat.

Opmerkelijk is dat er tussen partijen geen schriftelijke overeenkomst werd gesloten voordat geïntimeerde aan het werk ging.

Alleen op het einde van de week (die gaat van de maandag tot en met de vrijdag) werd door geïntimeerde een vooraf gedrukte werkfiche ingevuld, waarbij de uren werden aangeduid die iedere dag waren gepresteerd door geïntimeerde, en waarbij de cliënt deze uren goedgekeurde, en gebeurlijk zijn opmerkingen kon maken. Geen der partijen heeft beweerd dat de werkfiche ondertekend zou zijn vóór de aanvang van het werk, en dit zou geen zin hebben vermits deze fiche hoofdzakelijk bestemd is om het bewijs te leveren van de gepresteerde uren, die het moeten mogelijk maken het bedrag te bepalen verschuldigd door de cliënt aan appellante, evenals het bedrag verschuldigd door appellante aan geïntimeerde.

De verklaring waarbij (op de werkfiche) de cliënt, Creyf's Interim en de interimair zich akkoord verklaren met de volmacht gegeven aan Creyf's Interim, met de gepresteerde uren en eventuele kosten, "en met de algemene en bijzondere voorwaarden op de keerzijde van de werkfiche waarvan zij hun kopie ontvangen", kan dus de werkvoorwaarden niet hebben bepaald. Wel blijkt uit de verklaring dat appellante na afloop van de week de gepresteerde arbeid controleert.

Bovendien moet met de eerste rechter worden vastgesteld dat de algemene en bijzondere voorwaarden ingeroepen door appellante in een zeer kleine letter op de keerzijde van de werkfiche gedrukt zijn, en dat de bedrukking uitgevoerd is in een kleur die bijna dezelfde is al die van de werkfiche zodat de tekst praktisch onleesbaar is en slechts met de grootste moeite kan ontcijferd worden.

Daaruit volgt dat appellante geen bewijs brengt van het akkoord van geïntimeerde over deze voorwaarden. Wel wijst het document op de bedoeling van appellante het door haar ingeroepen recht van de interimair zijn werkzaamheden zonder opzegging, wettiging of schadeloosstelling stop te zetten of te schorsen, verborgen te houden voor de cliënt en de interimair.

De werkvoorwaarden werden in casu noodzakelijkerwijze vastgelegd door de cliënt en geïntimeerde vóór de aanvang van het werk.

Het is duidelijk dat appellante zelf geen gezag heeft uitgeoefend op geïntimeerde tijdens de werkprestaties. Maar het gezag moet niet door de werkgever zelf worden uitgeoefend. Niets verzet er zich tegen dat het door een derde wordt uitgeoefend, in casu door de cliënt bij wie de werkkracht wordt uitgezonden. Daarbij komt dat de cliënt zich akkoord moet verklaren met de gepresteerde uren, die hij dus moet controleren ten einde het appellante mogelijk te maken het door hem verschuldigde bedrag te bepalen, alsmede het bedrag verschuldigd aan de interimair door appellante.

De mondelinge overeenkomst tussen cliënt en interimair behelst dus noodzakelijkerwijze dat de cliënt het werk van de interimair bepaalt, controle uitoefent op het aantal gepresteerde uren, zijn gebeurlijke opmerkingen neerschrijft, en na uitvoering zijn akkoord geeft over het aantal gepresteerde uren, met aanduiding van de dag waarop zij werden gepresteerd, en het uur waarop het werk een aanvang en een einde heeft genomen. Deze uren werden inderdaad door geïntimeerde op de werkfiche schriftelijk aangegeven en door de cliënt goedgekeurd na beëindiging van het werk.

Deze bestanddelen volstaan om te bewijzen dat geïntimeerde de arbeid heeft gepresteerd onder het gezag, de leiding en het toezicht van de cliënt, en dat de cliënt dit gezag uitoefende in opdracht en voor rekening van appellante, aan wie volmacht werd gegeven om, op grond van de werkfiche, de sommen te bepalen verschuldigd door de cliënt aan appellante, en door appellante aan geïntimeerde, deze sommen zijnde bepaald door het aantal gepresteerde uren.

De eerste rechter heeft dus terecht vastgesteld dat geïntimeerde het werk presteerde ingevolge een arbeidsovereenkomst voor bedienden, en terecht heeft hij appellante veroordeeld tot betaling van 16.709 fr. gewaarborgd maandloon, welke som juist berekend werd.

(...)

BURGERLIJKE RECHTBANK TE ANTWERPEN

3e KAMER—28 JANUARI 1974

Voorzitter : de h. Meulepas

Rechters : de hh. Dusoso en Hellings

Advocaten : Mrs. Van der Straten en Doevenspeck

Onteigening—Spoedprocedure—Inleiding van de procedure dertien jaar na het besluit van machtiging—Tast de geldigheid van het besluit niet aan—Eventuele aansprakelijkheid van het onteigend bestuur.

Op grond van een K.B. van 16 maart 1960 dat het bijzonder plan van aanleg van een stadswijk goedgeurd en de stad machtigde om overeenkomstig de uitzonderlijke procedure van de Wet van 3 januari 1934 tot onteigening over te gaan, heeft de stad in 1973 de onteigeningprocedure ingeleid.

Voor het beoordelen van de geldigheid van het besluit moet de rechter zich plaatsen op de dag waarop het uitgevaardigd werd. Het behoort hem niet de opportuniteit van de vaststelling van de hoogdringendheid te beoordelen, en anderzijds wordt ten deze niet eens beweerd dat het besluit met machtsafwijding genomen werd.

Nu het besluit niet werd opgeheven en er geen geldigheidstermijn voor bepaald was, is het louter verstrijken van een zekere tijd niet voldoende om er de afschaffing of het verval van het besluit uit te kunnen afleiden.

Het onteigend bestuur kan wegens de tardiviteit van het inleiden der procedure aansprakelijk zijn, als blijkt dat daardoor voor de onteigende een schade is ontstaan.

Stad Antwerpen t/ Coppieters-Kinschots.

Overwegende dat de oorspronkelijke vordering van eiseres in hoger beroep ertoe strekt :

– te verklaren dat de pleegvormen voorgeschreven door de Wet van 26 juli 1962 in zake de onteigening tot algemeen nut vervuld zijn, dat het plan van de grondinnemingen van toepassing is op de goederen waarvan de onteigening wordt gevorderd en bijgevolg de onteigening van voormelde onroerende goederen uit te spreken ;

– vast te stellen, provisioneel en daarna voorlopig, het bedrag van de vergoedingen die aan gedaagden verschuldigd zijn hoofdens deze onteigening en te zeggen dat, mits betaling of consignatie van de vergoedingen, eiseres in het bezit zal treden van de goederen waarvan sprake ;

– het opmaken van de plaatsbeschrijving bij te wonen ;
– overeenkomstig artikel 6 der Wet van 26 juli 1962, de derden die bij deze onteigening belang hebben op grond van huur, gebruikspand, gebruik of bewoning, op de hoogte te brengen van de voorgenomen onteigening ;

Overwegende dat de eerste rechter besliste dat het Koninklijk Besluit van 16 maart 1960, waarop eiseres steunt om de voorgenomen onteigeningen door te voeren, niet kan toegepast worden zoals gevorderd door eiseres ;

dat de eerste rechter zich onbevoegd verklaarde om over de grond van de zaak uitspraak te doen ;

Overwegende dat het Koninklijk Besluit van 16 maart 1960 het bijzonder plan van aanleg voor de wijk "Kloosterstraat en omgeving" te Antwerpen goedkeurt en toelating geeft om de voorziene onteigeningen uit te voeren overeenkomstig de uitzonderlijke procedure bepaald bij de Wet van 3 januari 1934 ;

dat eiseres bij verzoekschrift van 30 oktober 1973 de huidige onteigeningprocedure inleidde betreffende de panden gelegen te Antwerpen Kloosterstraat 97, 99, en 101, allen eigendom van gedaagden ;

dat de eerste rechter door een bevel van 31 oktober 1973 de heer A. Van den Broeck als deskundige aanstelde en door een volgend bevel van 15 november 1973 de verschijning van partijen en deskundige op de plaats der te onteigenen goederen vaststelde op 29 november 1973 ;

Overwegende dat gedaagden in hoger beroep besluiten tot de afwijzing van de vordering en doen gelden dat het Koninklijk Besluit van 16 maart 1960 te hunne opzichte niet meer kan toegepast worden gezien eiseres in hoger beroep maar na dertien jaar na het onteigeningdekreet tot de onteigening is overgegaan ;

Overwegende dat, overeenkomstig een blijkbaar vaststaande rechtspraak van het Cassatiehof, de krachtens artikel 107 van de Grondwet aan de rechtbanken van de rechterlijke orde opgedragen bevoegdheid de wettelijkheid der administratieve besluiten en verordeningen te beoordelen, niet beperkt is tot de controle van de externe wettelijkheid maar tevens die van de interne wettelijkheid omvat en zich uitstrekt tot het nagaan van het al dan niet bestaan van een overschrijding of afwijking van macht (Cass., 14 juli 1948, *Pas.*, 1948, I, 375 ; 18 december 1953, *Pas.*, 1954, I, 320 ; 3 maart 1972 (Verenigde Kamers), *R.W.*, 1971-72, 1633, met conclusie van de procureur-generaal Ganshof van der Meersch) ;

Overwegende dat het evident is dat, om de geldigheid van een koninklijk besluit te onderzoeken, men zich moet plaatsen op de dag dat de overheid dit uitvaardigde ;

dat het Koninklijk Besluit van 16 maart 1960 vaststelde dat er hoogdringendheid bestond op de dag waarop het werd genomen, zodat wij niet bevoegd zijn om de opportuniteit van deze vaststelling te onderzoeken (Cass., 22 februari 1951, *Pas.*, 1951, I, 416) ;

dat het anderzijds niet bewezen is en trouwens niet beweerd wordt dat de overheid, op de dag dat dit koninklijk besluit werd genomen, door zich te beroepen op hoogdringendheid en noodzakelijkheid van een onmiddellijke inbezitting, haar macht heeft willen afwenden of deze heeft willen gebruiken tot andere doeleinden dan waarvoor deze haar werd verleend ;

Overwegende dat gedaagden in hoger beroep evenmin kunnen volhouden dat de vordering van eiseres in hoger beroep steunt op een koninklijk besluit dat vervallen is wegens het feit dat ze dertien jaar na de uitvaardiging er-

van gewacht heeft om de onteigeningsprocedure in te stellen, terwijl het koninklijk besluit vaststelt dat het volstrekt noodzakelijk is om onverwijld bezit te nemen van de op het plan van aanleg voorziene percelen ;

Overwegende dat een in alle opzichten wettelijk genomen koninklijk besluit, zijn geldigheid blijft behouden zolang het niet wordt opgeheven of afgeschaft en dat het, behoudens andersluidende beschikking, niet beperkt is in de tijd ;

dat het ter zake ingeroepen koninklijk besluit niet werd opgeheven en dat, waar dit besluit nergens een termijn bepaalt binnen dewelke het slechts geldig zou zijn, het louter verstrijken van een zekere tijd op zichzelf niet voldoende kan zijn om te concluderen tot de afschaffing of het vervallen van het onderhavig onteigeningsbesluit ;

Overwegende dat in zake trouwens niet kan verklaard worden dat eiseres in hoger beroep de uitvoering van het onteigeningsbesluit niet zou hebben benaarstigd daar het niet betwist wordt dat eiseres in hoger beroep, vanaf het jaar 1961 tot op heden toe, elk jaar een gedeelte der veertig in het koninklijk besluit voorziene percelen heeft onteigend ;

Overwegende dat de ten overstaan van gedaagden in hoger beroep laattijdig uitgevoerde onteigening desgevallend de aansprakelijkheid van het onteigenend bestuur kan medebrengen wanneer daardoor voor gedaagden in hoger beroep schade mocht ontstaan of berokkend worden, onder andere door de depreciatie van de waarde der te onteigenen goederen ;

Overwegende dat de hervorming van het bestreden vonnis zich bijgevolg opdringt ;

Om die redenen,

De Rechtbank,

Rechtdoende op tegenspraak ;
Na erover beraadslaagd te hebben ;
Alle andere en strijdige besluiten verwerpend ;
Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en gegrond ;
Doet het bestreden vonnis teniet en opnieuw rechtdoende ;

Zegt voor recht dat het Koninklijk Besluit van 16 maart 1960 volkomen wettelijk en op gedaagden in hoger beroep toepasselijk is ;

Verklaart de rechtspleging wettelijk en zegt dat de pleegvormen voorgeschreven door de Wet van 26 juli 1962 in zake de onteigening voor openbaar nut vervuld zijn ;

Verklaart dat het plan van de grondinneming van toepassing is op de goederen waarvan de onteigening wordt gevorderd en spreekt de onteigening uit van de onroerende goederen gelegen te Antwerpen, Kloosterstraat nummers 97, 99 en 101 zoals verder beschreven in de inleidende dagvaarding ;

Stelt het provisioneel bedrag toekomende aan de gedaagden in hoger beroep hoofdens deze onteigening vast op 1.250.000 fr. en zegt dat mits betaling of consignatie van deze provisionele vergoeding eiseres in hoger beroep in het bezit zal treden van de goederen waarvoor de onteigening werd uitgesproken ;

(...)

NOOT—Vorenstaand vonnis hervormt Vred. Antwerpen, 6 december 1973, R.W., 1973-74, 1109.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE VEURNE

1^e KAMER—4 JANUARI 1973

Voorzitter : de h. J. Valcke

Rechtshouders : de hh. A. Desplenter en E. Welvaert

Advocaten : Mrs. M. Handschoewerker en H. Devroe

Pacht—1. Oproeping in verzoening—Dagvaarding door elke partij met betrekking tot hetzelfde geschil—2. Ontruiming ingevolge opzegging voor persoonlijke exploitatie—Niet voortgezette exploitatie—Gewichtige reden—Ziekte—Verkoop wegens geldelijke moeilijkheden.

Een pachter had het pachtgoed ontruimd ingevolge een opzegging voor persoonlijke exploitatie door de verpachter.

1. Nu de pachter, na de verpachter tot verzoening te hebben opgeroepen, hem gedagvaard heeft om terugkeer met schadevergoeding te bekomen op grond dat de verpachter tegen de bepalingen van art. 9 Pachtwet in het goed vrijwillig te koop heeft gesteld, is een tweede oproeping tot verzoening niet meer vereist als de verpachter op zijn beurt dagvaardt om te doen zeggen dat het verzet tegen de verkoop zonder gevolg zal blijven en dat de pachter geen recht op terugkeer heeft.

2. De ziekte van de verpachter kan niet in aanmerking genomen worden als gewichtige reden voor het feit dat hij het goed niet persoonlijk exploiteert.

Geldelijke moeilijkheden kunnen slechts een reden tot vroegtijdige beëindiging van de exploitatie zijn, indien ze niet te voorzien waren op het ogenblik van de opzegging voor persoonlijke exploitatie.

Sys t/ Desmet

Gezien het vonnis, op tegenspraak tussen partijen verleend door de heer Vrederechter van het kanton Nieuwpoort, in datum van zeven november 1900 tweeënzeventig, in de samengevoegde zaken, aldaar ingeschreven onder de nummers 926 (dagvaarding van 16 juni 1972) en 938 (dagvaarding van 26 juni 1972). (...)

Overwegende dat het bestreden vonnis werd geveld op tegenspraak en het beroep binnen de door de wet vastgestelde termijn werd ingesteld.

Overwegende dat eisers in hoger beroep de volgende grieven inroepen :

1) dat de zaken ingeleid bij dagvaarding van 16 juni 1972 door huidige eisers in hoger beroep en bij dagvaarding van 26 juni 1972 niet konden samengevoegd worden, aangezien er slechts een verzoeningsprocedure geschiedde op 13 juni 1972 op vraag van huidige eisers in hoger beroep en er geen verzoeningsprocedure geschiedde vóór de dagvaarding van 26 juni 1972 van huidige verweerders in hoger beroep ; dat deze verzoening voorzien is door artikel 1345 van het Gerechtelijk Wetboek en artikel 19 § 2 van de Wet van 7 juli 1951 ;

2) dat de redenen om de exploitatie voor eigen gebruik vroegtijdig te beëindigen niet gewichtig zijn.

I.

Betreffende de nietigheid van het vonnis wegens gebrek aan een verzoeningsprocedure die de dagvaarding van 26 juni 1972 van huidige verweerders in hoger beroep diende vooraf te gaan.

Overwegende dat de vordering van 16 juni 1972 ingeleid door huidige eisers in hoger beroep tot voorwerp heeft :

– terugkeer op het pachtgoed te Pervijze, Diksmuidestraat 65 ;

– schadevergoeding van 300.000 fr. ;

dat de vordering van 26 juni 1972 ingeleid door huidige verweerders in hoger beroep tot voorwerp heeft :

– dat het verzet van 29 mei 1972 gedaan door huidige eisers in hoger beroep tegen de verkoop van het onroerend goed zonder gevolg blijft en de eisers in hoger beroep niet tot integratie gerechtigd zijn ;

Overwegende dat de vordering van 26 juni 1972 derhalve een aanvullende vordering is ; dat haar grondslag immers besloten ligt in de hoofdvordering, namelijk de terugkeer van huidige eisers in hoger beroep op het pachtgoed dat zij ingevolge artikel 9 van de Pachtwet hebben verlaten om toe te laten aan verweerders in hoger beroep dit goed voor eigen gebruik uit te baten (VAN LENNEP, *Belg. Burg. Procesrecht*, I, *Verhandeling*, blz. 105, nr. 555) ; dat de oorspronkelijke vordering niet werd uitgebreid ; dat de verzoening van 13 juni 1972 die de hoofdvordering ingesteld op 16 juni 1972 voorafging, het voorwerp van de aanvullende vordering van 26 juni 1972 behandeld heeft ;

Overwegende dat eisers in hoger beroep ten onrechte inroepen dat deze verzoening van openbare orde is ; dat deze verzoeningsprocedure slechts private belangen beschermt (Cass., 16 maart 1967, *R.W.*, 1966-67, 2051) en slechts een gebiedend karakter heeft ;

Overwegende dat ingevolge art. 563 Ger.W. de vrede-rechter kennis neemt van de tegenvorderingen die onder zijn bevoegdheid vallen of die ontstaan zijn hetzij uit een overeenkomst, hetzij uit het feit dat ten grondslag ligt aan de oorspronkelijke vordering ; dat in dit artikel geen uitzondering wordt gemaakt voor betwistingen die betrekking hebben op de landpacht, zodat de algemene regel van toepassing is en een oproeping in verzoening niet is vereist ; dat voor de inwerkingtreding van het Gerechtelijk Wetboek een oproeping in geval van tegenvordering insgelijks niet was vereist (*R.P.D.B.*, Compl. I, *Bail à Ferme*, nr. 251 ; *A.P.R.*, *Landpacht*, nr. 317) ;

Overwegende dat de eerste rechter dan ook terecht de samenvoeging van beide vorderingen heeft bevolen, zonder voorafgaande verzoening betreffende de vordering van 26 juni 1972 ;

II.

Betreffende de redenen van verweerders in hoger beroep, wegens vroegtijdige beëindiging van de exploitatie van het pachtgoed voor eigen gebruik.

Overwegende dat de rechter soeverein oordeelt over de ernstige en gewichtige redenen die ingeroepen worden om de vroegtijdige beëindiging van de exploitatie te staven (Cass., 7 maart 1966, *Pas.*, 1968, I, 849) ; dat verweerders in hoger beroep als gewichtige redenen inroepen : 1. de ziekte van eerste verweerder in hoger beroep (attest van Dr. Ollivier van 30-5-1972) ; 2. de geldelijke moeilijkheden van verweerders in hoger beroep.

1) Betreffende de ziekte

Overwegende dat de artikelen 9 en 10 van de Wet van 4 november 1969 het begrip persoonlijke exploitatie omschrijven in de zin dat geen enkele persoonlijke arbeid in hoofde van de eigenaar is vereist ; dat het voldoende is dat hij de dagelijkse leiding van het bedrijf heeft en de

risico's ervan draagt (H. D'UDEKEM D'ACQZ & I. SNICK, *Pachtrecht*, uitg. 1970, blz. 138, nr. 142 met rechtspraak) ; dat ziekte van de eigenaar dan ook niet in aanmerking kan genomen worden, daar hij de nodige werkopdrachten kon geven (Vred. Kaprijke, 25 februari 1958, *R.W.*, 1958-59, 186 ; *R.P.D.B.*, Compl. I, *Bail à Ferme*, nr. 224) ;

2) Betreffende de geldelijke moeilijkheden van verweerders in hoger beroep

Overwegende dat de geldelijke moeilijkheden slechts een reden tot vroegtijdige beëindiging van de exploitatie kunnen zijn indien deze moeilijkheden niet te voorzien waren op het ogenblik van de opzegging voor eigen gebruik (CLOSON en GOURDET : *Le Bail à Ferme*, blz. 247) ;

Overwegende dat de opzegging gegeven werd op 28 september 1964 door verweerders in hoger beroep, om het goed zelf te exploiteren ; dat uit de ingediende stukken blijkt dat verweerders in hoger beroep schulden hebben moeten maken vanaf 1968 en thans bedreigd worden met gedwongen verkoop van het goed ; dat hoewel eerste verweerder in hoger beroep uit een landbouwersgezin stamt, deze schulden zouden te wijten zijn aan de verliezen die hij door de varkenshandel onderging ; dat aangezien er vier jaren verlieden tussen de opzegging en het aangaan van de leningen, dient aangenomen te worden dat op het ogenblik van de opzegging de geldelijke nood van verweerders niet was te voorzien ;

Gelet op artikelen 2, 24, 30, 34, 37, 40, 41 van de Wet van juni 1935.

Om die reden,

De rechtbank,

wijzende in burgerlijke zaken, in graad van hoger beroep, op tegenspraak tussen partijen en alle verdere besluiten afwijzende.

Ontvangt het hoger beroep, doch verklaart het ongegrond.

Dienvolgens, bevestigt het bestreden vonnis in al zijn beschikkingen.

Veroordeelt eisers in hoger beroep solidair tot de kosten.

BOEKBESPREKING

LEO TINDEMANS, *Dagboek van de werkgroep-Eyskens, Van In, Lier, 1973, 216 blz.*

De mededeling van de eerste-minister G. Eyskens aan het parlement op 18 februari 1970 met een globale schets voor de oplossing van onze communautaire vraagstukken is van beslissende invloed geweest voor de herziening van de Grondwet. De krachtlijnen van de definitieve teksten die de grondwetgevende meerderheid verkregen in december 1970, stemmen in ruime mate overeen met dit regeringsplan van februari. Voor de beoefening van het staatsrecht was het echter te betreuren, dat de politieke voorbereiding en rijping van dit zgn. plan-Eyskens vrijwel onmogelijk te achterhalen was. Twee belangrijke leemten in de toegankelijke documentatie verhinderden dit : het verloop van de besprekingen in de werkgroep der 28 en de commissie der 24 (24 september - 17 december 1969) en op de daaropvolgende kabinetsvergaderingen (30 januari, 4, 11, 14 en 15 februari). Het jongste boek van Leo Tindemans vertelt bijzonder levendig de wondere geschiedenis van de zgn. werkgroep-Eyskens en verhelpt ten dele deze leemten. Voor de geschiedenis van onze instel-

lingen zou het echter ook wenselijk zijn dat een gelijkaardig dagboek over de bovengenoemde kabinetvergaderingen het licht ziet.

Geen persoon was meer geschikt om het beeld te schetsen van het verloop van de werkgroep-Eyskens dan Leo Tindemans, de toenmalige Minister voor Communautaire Betrekkingen, die alle vergaderingen van de werkgroep zeer actief heeft meegemaakt. Het boek werd samengesteld aan de hand van de notities, die de minister tijdens elke vergadering of onmiddellijk daarna heeft neergeschreven. Niet alleen wordt de inhoud van deze hoogstbelangrijke gesprekken tussen de verantwoordelijke politici synthetisch verhaald, maar evenzeer klinken de sfeer, de karaktereigenschappen en de gevoeligheden door die op zichzelf wel geen interpretatieve waarde hebben, maar die ontzettend verhelderend zijn voor een ieder die het politiek-historische gebeuren wil begrijpen. Voor de jurist, die veroordeeld is te werken met gedepersonaliseerde teksten, is het verrijkend in dit belangrijke werk vast te stellen en te ervaren hoe nieuw recht mogelijk wordt en groeit langs de lastige en lange weg van de persoonlijke communicatie, van het politiek verantwoordelijk gesprek op zoek naar gemeenschappelijke noemers. Ik kan mij niet van de indruk ontdoen, dat ik bij de lezing van dit boek over de werkgroep-Eyskens iets heb teruggevonden van de rustige constructieve sfeer over alle tegenstellingen heen, die doorklinkt in de besprekingen van het Nationaal Congres, dat België een goede Grondwet heeft gegeven. Dit zal wel in belangrijke mate te danken zijn geweest aan de voorzichtige leiding van de premier en van de auteur, ook al verschuilt deze zich hoofdzakelijk achter de bescheiden rol van degene die luistert en optekent.

K. Rimanque

Actualité du contrôle juridictionnel des lois, Travaux des Sixièmes journées d'études juridiques Jean Dabin, Bibliothèque de la Faculté de Droit de l'Université catholique de Louvain, F. Larcier, Brussel, 1973, 581 blz.

Dit werk bundelt de preadviezen en de algemene bespreking van de zesde "Journées d'études juridiques Jean Dabin". In een eerste deel wordt de huidige stand van het probleem van de rechterlijke controle op de wet behandeld voor de Verenigde Staten (A. Tunc), de Duitse Bondsrepubliek (E. Friesenhahn), Frankrijk (Ch. Eisenmann), Italië (V.G. Roerhsen di Cammerata), Luxemburg (A. Huss), Zwitserland (Ph. Maystadt), Canada (G.A. Beaudoin) en voor verschillende Afrikaanse landen (A. Durieux). In een tweede deel wordt deze rechterlijke controle van de wet in België en de huidige stand van het probleem onderzocht in bijdragen van P.E. Trousse, J. Falys, F. Leurquin, H. Simonart, P. Orianne, Ch. L. Closset, J. Masquelin, R. Andersen, Chr. Huberlant en Ph. Maystadt. Het belangrijkste preadvies is nochtans dat van Ch. De Visscher en F. Delpérée, dat een duidelijk pleidooi inhoudt voor de verdere uitbouw van een jurisdictionele toetsing van de wet aan de Grondwet in België. Dit preadvies is dan ook het onderwerp geweest van de bespreking, die in het derde deel van het werk is opgenomen.

Actueel is het onderwerp alleszins. De Grondwet brak in 1970 met het wetgevend monopolie van Kamer en Senaat, door de Cultuurraden de bevoegdheid te verlenen in decreten regelingen te treffen, die kracht van wet hebben. Een conflictenregeling tussen wet en decreet drong zich op (Wet van 3 juli 1971). Ondertussen had het Hof van Cassatie in zijn arrest van 27 mei 1971 het principe aanvaard dat de rechter kan stellen dat de gevolgen van een wet zijn stopgezet, als zij in strijd is met een vroegere self-executing verdragsbepaling. De toepassing van dit beginsel brengt mee dat morgen een rechter kan weigeren een wet of een decreet toe te passen, op grond dat deze norm strijdig is met een bepaling uit het Europese verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens; tot een zelfde onverbindendverklaring kan hij echter niet besluiten, wegens strijdigheid met een wellicht gelijk-

waardige bepaling in de Belgische Grondwet. Dit doet ongetwijfeld vragen rijzen en wettigt meer dan ooit ernstige bezinning over het probleem van de rechterlijke toetsing van de wet aan de Grondwet.

In dit werk vindt men dan ook vele wetenschappelijk hoogstaande opstellen over dit probleem. Het biedt een goed overzicht van de oplossingen, die elders worden gegeven. Nochtans vind ik het persoonlijk te betreuren dat men niet evenzeer een bijdrage heeft gewijd aan de soevereiniteit van het Britse parlement en de onschendbaarheid van de wet in Nederland. Men mag niet vergeten dat de Belgische Grondwet, naar het oordeel zelf van eminente Engelse constitutionnalisten, inhoudelijk door het Britse parlementarisme is geïnspireerd. Men kan zich afvragen of de artt. 59bis en 107quater van de Grondwet deze fundamentele beginselen wezenlijk op de helling hebben gezet. De status quaestionis is nochtans bijzonder waardevol en biedt een vrij volledig overzicht van het probleem, wat dit werk tot een onmisbaar werkinstrument maakt voor verdere studie en bezinning. De geëngageerde bijdrage van P. De Visscher en F. Delpérée, die tevens een voorstel tot uitbouw van een gerechtelijke toetsing formuleren, en de daarover gehouden hoogstaande bespreking bekronen dit werk. In de geest van J. Dabin immers zou een inventaris alleen, hoe zorgvuldig ook samengesteld, niet beantwoorden aan de roeping van de rechtswetenschap. Een herhaling van traditionele standpunten leidt immers zelden tot beter inzicht. Voor- en tegenstanders van de gerechtelijke toetsing van de wet zullen in de toekomst niet voorbij kunnen gaan aan de summa van intelligent geformuleerde argumenten, die in dit werk staan opgetekend.

K. Rimanque

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Vlaamse Conferentie van Gerechtsdeurwaarders.

De Vlaamse Conferentie van gerechtsdeurwaarders te Antwerpen richt op vrijdag 8 maart 1974 om 15 uur te Aartseelaar (Antwerpen) Antwerpsesteenweg 15 in de conferentiezaal van het G.B. Motor Hotel een colloquium in.

Aan de orde zijn de problemen ontstaan door de verdragen van Brussel en Den Haag in verband met de bevoegdheid in gerechtszaken en de ten uitvoerlegging der vonnis van de E.E.G. en in het algemeen de betekening van exploitanten in het buitenland.

Bevoegde ambtenaren van de kanselarij (Ministerie van Buitenlandse Zaken) hebben hun medewerking toegezegd.

Na het colloquium wordt in dezelfde instelling een receptie aangeboden.

Sociale uitkeringen voor zelfstandigen — Indexering.

In het *Staatsblad* van 29 december 1973, blz. 15117, werd het navolgend bericht betreffende de schalen van de sociale uitkeringen tegen indexcijfer 136,47 van de consumptieprijzen gepubliceerd.

Ten gevolge van de stijging van het indexcijfer der consumptieprijzen, werden de sociale uitkeringen waarop de zelfstandigen aanspraak kunnen maken, respectievelijk vanaf 1 januari 1974, tot de volgende bedragen verhoogd :

A. Uitkeringen inzake rust- en overlevingspensioen :

	Jaarlijks
1. Gezinspensioen :	F
— basisbedrag	78 832
— eerste verhoogd bedrag	80 446
— tweede verhoogd bedrag	82 060

2. Rustpensioen alleenstaande :
 — basisbedrag 62 052
 — eerste verhoogd bedrag 63 179
 — tweede verhoogd bedrag 64 305
 3. Overlevingspensioen 62 052
 4. Pensioen als uit de echt gescheiden vrouw 62 052

	Driemaandelijks	Jaarlijks
	F	F
N.B. — Bedrag der inkomsten van de beroepsarbeid die de gepensioneerdten nog mogen verrichten	14 978	59 912

B. Gezinsbijslag :

- Enige betaling**
F
 1. Kraamgeld :
 eerste geboorte 11 410
 tweede geboorte 7 869
 derde geboorte en iedere volgende geboorte . . . 4 234
 2. Kinderbijslag :

	Drie- maandelijks	Maan- delijks
	F	F
— Gewone kinderbijslag :		
1e kind	781	260
2e kind	2 661	887
3e kind en elk volgend kind	5 420	1 806

— Wezenbijslag : **Maandelijks**

- F**
 per kind 2 773
 — Bijslag voor kinderen van invalide zelfstandigen :
 1e kind en 2e kind 1 482
 3e kind 1 941
 4e kind 1 980
 5e kind en elk volgend kind 1 994
 Bijslag voor minder-valide kinderen (minder dan 25 jaar oud) :

Het minder-valide kind dat geen wezenbijslag noch bijslag als kind van een invalide zelfstandige ontvangt, heeft recht op de volgende maandelijksse bijslag :

- 1e kind 893
 2e kind 1 417
 3e kind 1 941
 4e kind 1 980
 5e kind en elk volgend kind 1 994

— Aanvullende bijslag voor minder-valide kinderen :
 per kind 2 504

3. Aanvullende leeftijdsbijslag (*) : **Maandelijks**
F
 van 6 tot 10 jaar 167
 van meer dan 10 jaar tot 14 jaar 294
 van meer dan 14 jaar 477

N.B. — Maandelijks bedrag van de gratificatie die de leerlingen mogen ontvangen 5 100

C. Uitkeringen wegens arbeidsongeschiktheid :

1. Primaire ongeschiktheid : **Per dag**
F
 — gerechtigde zonder gezinslast 153
 — gerechtigde met gezinslast 188
 2. Invaliditeit :
 — gerechtigde zonder gezinslast 205
 — gerechtigde met gezinslast 258

N.B. — Jaarlijks bedrag van de toegelaten inkomsten om recht te hebben op een verhoogde tegemoetkoming in de geneeskundige verstrekkingen :
 — voor de gerechtigde alleen 121 004
 — per persoon ten laste van de gerechtigde . . . 24 201

(*) Alleen de kinderen van de eerste rang — in omgekeerde orde van die der geboorten — die recht geven op gewone bijslag voor zelfstandigen genieten geen leeftijdsbijslagen.

Sociale Zekerheid

Weerslag vanaf 1 januari 1974 van de schommelingen van het indexcijfer der consumptieprijsen op de voor de berekening der bijdragen voor sociale zekerheid vastgestelde loongrenzen.

Maandloongrenzen

- 1. Werklieden :** **F**
 — werkloosheid, kinderbijslag, ziekteverzekering (vergoedingen) en beroepsziekten 17 750
 — geneeskundige verzorging en kredieturen . . . 29 350
2. Bedienden :
 — werkloosheid, kinderbijslag, ziekteverzekering (vergoedingen) en beroepsziekten 17 750
 — pensioenen 30 525
 — geneeskundige verzorging en kredieturen . . . 29 350
3. Mijnwerkers :
 — werkloosheid, kinderbijslag en beroepsziekten . . 17 750
 — kredieturen 29 350
4. Zeelieden :
 — werkloosheid, kinderbijslag, ziekteverzekering (vergoedingen) en beroepsziekten 17 750
 — pensioenen 30 525
 — geneeskundige verzorging en kredieturen . . . 29 350

Nota : voor de berekening der bijdragen bestemd voor de pensioenen der werklieden en der mijnwerkers, de jaarlijkse vakantie voor werklieden, mijnwerkers en zeelieden, de totale ziekteverzekering der mijnwerkers evenals de invaliditeitspensioenen voor mijnwerkers, wordt het volledig maandloon in aanmerking genomen. (*Staatsblad*, 15 januari 1974, blz. 593.)

Indexcijfer voor januari 1974

Uit een bericht in het *Staatsblad* van 31 januari 1974, blijkt dat het indexcijfer van de consumptieprijsen voor de maand januari 1974 118.13 punten bedraagt tegenover 116.81 punten in december 1973, wat neerkomt op een stijging van 1.32 punt.

Sociale prestaties - Indexering

In het *Staatsblad* van 6 februari 1974, blzn. 1698-1703, zijn gepubliceerd de tabellen met de bedragen waarop met ingang van 1 januari 1974 de aan het indexcijfer van de consumptieprijsen gekoppelde sociale prestaties zijn gebracht. De tabellen betreffen de volgende materies : A. Ziekte en invaliditeit ; B. Pensioenen ; C. Arbeidsongevallen en beroepsziekten ; D. Tegemoetkomingen aan minder-validen ; E. Gezinsprestaties.

TIJDSCHRIFTEN

Advocatenblad.—jg. 1973

nr. 8

Moet de balie verder groeien ? Jaarrede 1973 van de Algemene Deken.—Mr. F. Ijff, Uithuilen en opnieuw beginnen.—Mr. F.R. Van der Laken, Een voorspeltje (vingeroefeningen in democratie).—Mr. C.A. Groenendijk, De nieuwe regeling van de voorlopige hechtenis.—Mr. H.J. Bunjes, Huur en verhuur (landelijk Jonge-Baliecongres 1973).—Mr. L. Hardenberg, De advocaat-vreemdeling en de onbevoegde praktijkoefening.—Het woord is aan de lezer.—Mededelingen.—Nieuwe uitgaven.—Disciplinaire beslissingen.—Mej. Mr. A.E.M. Monté, Wetgevingsformatie.—Notuelen vergadering College van Afgevaardigden 18 mei 1973.—Personalia.

Data Juridica.—jg. 1973

nr. 10

Algemeen.—Auteursrecht/Industriële eigendom.—Belastingsrecht.—Bestuursrecht.—Burgerlijk procesrecht.—Burgerlijk recht.—Europees recht.—Handelsrecht—Internationaal privaatrecht.—Internationaal recht.—Sociaal recht.—Staatsrecht.—Strafrecht/strafprocesrecht.

Tijdschrift voor Europees en Economisch Recht.—jg. 1973

nr. 9

Berichten van de redactie.—Prof. mr. P. Verloren van Themaat, S.E.R. Centraal Akkoord en Ondernemingsraad.—Literatuurkroniek Europees recht.—Jurisprudentie.—Boekbespreking door prof. mr. P. Verloren van Themaat van L. Dierickx, Het Europese besluitvormingsproces en het Europese integratieproces : De totstandkoming van Verord. 17.

nr. 10

Berichten van de redactie.—Drs. A.R.A. Theunissen, De implicaties van de Economische en Monetaire Unie voor het gemeenschapsrecht en voor het nationaal recht.—Prof. mr. P.J.G. Kapteyn, idem.

T.V.V.S. Maandblad voor Ondernemingsrecht.—jg. 1973

nr. 10

Mr. M.J.A. Van Mourik, Vennootschapsrecht en/of ondernemingsrecht.—Prof. mr. E.C. Henriquez, Beslag op aandelen op naam.—Dr. Albert J. Rädler, Die deutsche Aussensteuergesetzgebung 1972 (II) Überblick und erste Erfahrungen.—Korte notities.—Vragenrubriek.—Boekbespreking.

Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen.—jg. 1973

Supplement 23 en 36.

Bestuurswetenschappen.—jg. 1973

nr. 5

Aan de abonnees.—Prof. mr. J.M. Polak, Codificeren en coördineren van wetgeving.—Prof. dr. A. Hoogerwerf, Rationalisering en democratisering van beleid.—Drs. J.L.M. Kits Nieuwenkamp, Ruimtelijke ordening in internationaal verband.—Sociaal-wetenschappelijke kroniek.—Buitenlandse kroniek.—Ingekomen mededelingen en reacties.—Boekbespreking.

De Gerechtsdeurwaarder.—jg. 1973

nr. 8

K.C. v. d. Mije Pzn, Geef mij maar Amsterdam!—P.A. Neve, Pensioen en de gerechtsdeurwaarder.—P. van Gorkum, Spreken is zilver, maar zwijgen een onrechtmatige daad.—Mr. Dr. M. Teekens, Impressies van het internationale deurwaarderscongres te Florence.—Mr. Dr. M. Teekens, Boek-aankondiging.—Arbitraal vonnis.—C. Nieuwenhuis, Verslag bestuursvergadering.—P.A. Neve, Uit het staatsblad.—C. Nieuwenhuis, Van de deurwaarders.—Nieuwe bijzondere reglementen.

Verzameling der arresten van de Raad van State.—jg. 1973

nr. januari-april
Rechtspraak.

Europees Vervoerrecht.—jg. 1973

nr. 6

Rechtspraak.

Tijdschrift van de Vrederechters.—jg. 1973

nr. 10

Congrès de Saint-Hubert.—Ontvangen werken.—Bibliographie.—Kronijk van de vrederechters.—Rechtspraak : beknopte inhoud.—Jurisprudence.

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht.—jg. 1973

nr. 5

Prof. dr. A. van Braam, Het vierde-Machtssyndroom.—Paul Berckx, De mobiliteit van studenten en onderwijzend personeel in de Benelux.—Dr. Juris Jan Schokkaert, Vergelijkende studie inzake bescherming van literaire en artistieke eigendom.—Kabinetformatie 1973 (vervolg) Prof. L. Prakke, Den Uyl in het Catshuis.—F. Beirnaert, Gemeentewezen.—Rechtspraak.—Boekbesprekingen.

Oriëntatie.—jg. 1973

nr. 9

Ten geleide.—M. Henrard, Ondernemingsluiting en collectieve afdanking.—E. Douws, De vrouw in het Belgisch arbeidsrecht (vervolg).—P. Pirnay, Naar wetenschappelijk beheer van het menselijk potentieel in de onderneming.

De Verzekeringswereld.—jg. 1973

nr. 12

Kerst- en Nieuwjaarsboodschap.—M. Vandeur, Verzekering inzake motorrijtuigen (Wet van 1 juli) Uitgesloten personen.—H. Thijs, Permanente algemene onkosten en winstderving bij brandschade.—J. Stasseyns, Voertuigschade—Het totaal verlies.—Stichting Edwin Ponnette v.z.w.—Goedgekeurde rijwielen met hulpmotor.—Jaarverslag van de BVVO.—Nieuws van de maatschappijen.—H. Thijs, Enkele financieel-wiskundige begrippen in verband met het schadevergoedingsrecht.—I. Sollie, Transportverzekering in België (3).

De Gemeente.—jg. 1973

nr. 12

Van de redactie.—In en rond de vereniging.—Gemeentefinanciën : de Staat tegen de gemeenten.—Het opstellen van akten van de burgerlijke stand.—R.M. Horion, Parlementaire kroniek.—Actualiteit.—Wetgeving-rechtspraak (met commentaar).—J. Verhasselt, Verzorg uw taal.—Kroniek "Openbare onderstand".

Bulletin van de Europese Gemeenschappen.—jg. 1973

nr. 7/8

Documenten, feiten en studies.—Gemeenschapsactiviteiten in juli-augustus 1973.—Mededelingen, bronnen en referenties.

Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis.—jg. 1973

nr. 1

The Editorial Committee.—De dagelijkse redactie.—Le comité de rédaction.—Jürgen Blühdorn (Münster), Naturrechtskritik und "Philosophie des positiven Rechts", Zur Begründung der Jurisprudenz als positiver Fachwissenschaft durch Gustav Hugo.—Alan Watson (Edinburgh) Private Law in the Rescripts of Carus, Carinus and Numerianus.—J.A.C. Thomas (London), The Sitting Tenant.—A.G. Pos (Zwolle), Meubles n'ont pas de suite, Le sens originaire de cette règle en droit français.—Geoffrey Mac Cornack (Aberdeen), Factum debitoris and culpa debitoris.—P. Gerbenzon (Groningen), Der altfriesische Asega, der altsächsische Esago und der althochdeutsche Esago.—G. Köbler (Göttingen) Zu Alter und Herkunft der friesischen Asega.—Philippe Didier (Dijon) Le contrat de société en Bourgogne aux XIVe et XV siècles d'après les archives notariales.—Pierre Cornioley (Genève) De l'origine de la longi temporis praescriptio (à propos de : Dieter Nörr, Die Entstehung der longi temporis praescriptio, 1969).—G.C.J.J. van den Bergh (Nijmegen), Een juridisch advies over vervolging van zigeuners en zijn auteur.—Comptes rendus.—Chronique.—Ouvrages reçus.